

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ในประเทศไทยมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่ประมาณ 7.4 ล้านคน หรือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 กระจายอยู่ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ(ศูนย์ดาราศาสตร์อิสลาม, 2550) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีชาวไทยมุสลิมร้อยละ 79 กล่าวคือในจังหวัดปัตตานีมีชาวไทยมุสลิมร้อยละ 80 (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2550) จังหวัดยะลามีร้อยละ 75 (สำนักงานจังหวัดยะลา, 2550) และจังหวัดนราธิวาสมีร้อยละ 82 (สำนักงานจังหวัดนราธิวาส, 2550) ซึ่งมีวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์ของตนเองดังเช่นชาวมุสลิมทั่วโลก ที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักการศาสนาอย่างเหนียวแน่นสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตตามแนวทางที่ปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างของท่านศาสดามูฮัมหมัด

อัตลักษณ์ที่เด่นอีกประการหนึ่งของสังคมไทยมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต คือมีความเชื่อมโยงกับศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย มีรูปแบบการเชื่อมโยงจากระดับชุมชน หมู่บ้านถึงสังคมในระดับกว้าง ความใฝ่รู้ ความเคร่งครัดในหลักศาสนา การมีคุณธรรมจริยธรรมปฏิบัติตนตามแบบของศาสนา รวมทั้งโครงสร้างทางสังคมที่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และระดับความสัมพันธ์อย่างชัดเจน นำมาซึ่งโอกาสของประชาคมมุสลิมในการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีรูปแบบการเรียนรู้จากการศึกษาศาสนาภายใต้การดำเนินชีวิตตามวิถีทางแห่งความดีงาม

วิถีชีวิตของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงแนบแน่นกับหลักการศาสนา ทำให้เห็นว่าศาสนามีได้เป็นเพียงลัทธิความเชื่อเท่านั้น แต่ศาสนาอิสลามเป็นระบบการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์แบบที่สุดสำหรับผู้ที่ศรัทธา ศาสนามีได้แยกความเชื่อกับการปฏิบัติและมีได้แยกทางโลกกับทางธรรมออกจากกัน แต่หลอมรวมสิ่งต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียวผสมกลมกลืนในตัวของมันเองอย่างสมบูรณ์แบบ ทำให้มนุษย์ทุกเพศทุกวัยทุกชนชั้นทุกเชื้อชาติมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ได้อย่างเท่าเทียมกัน ศาสนาอิสลามจึงเป็นศาสนาที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และเข้าใจวิถีชีวิตของมนุษย์

ในปัจจุบันสถานการณ์โลกมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน การเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้าน ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียอีกยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตมุสลิมทั้งทางตรง และทางอ้อมซึ่งกระแสอิทธิพลของสื่อในยุคโลกไร้พรมแดนมีแรงจูงใจ ให้เยาวชนหลงใหลมากกว่าหลักจริยธรรมอิสลามอันดีงามของศาสนา และได้รับผลกระทบในหนทางที่ก่อให้เกิดผลเสียหรืออันตรายหากเยาวชนไม่มีความเจริญทางด้านจิตวิญญาณและจิตสำนึกในการเป็นเยาวชนมุสลิมที่ดีกับการยึดมั่นในหลักการอันดีงามของศาสนา ย่อมเกิดการหันเหความคิดจากหลักการศรัทธาของศาสนาคล้อยตามไปกับกระแสยุคโลกาภิวัตน์ได้ (พินิต จิตติชาพันธ์ ,2550:217) ดังนั้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายใต้หลักศรัทธาศาสนา จึงเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนหลุดพ้นจากการพัฒนากระแสหลัก และการจัดการศึกษาโดยมีรากฐานการเรียนรู้เริ่มต้นตั้งแต่เด็กให้เกิดการซึมซับและเข้าใจถึงวิถีชีวิตของมุสลิมผ่านการเรียนการสอน โดยมีมัศยิดซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจ ให้การอบรมตามหลักอิสลามและจริยธรรม ตลอดจนการจัดกิจกรรมด้านศาสนาและประเพณีอันดีงามของมุสลิมซึ่งการจัดการศึกษาให้เยาวชนมุสลิมเป็นหน้าที่ของพ่อแม่หรือของผู้รู้ในชุมชนที่จะต้องสร้างระบบจัดการด้านการศึกษาให้แก่ทุกชุมชน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฟิรฎูฮีน) หรือในชุมชนมุสลิมเรียกว่า “ตาดิกา”

ตาดิกาเป็นแหล่งเรียนรู้อิสลาม และเป็นสถาบันการศึกษาสำหรับเยาวชนมุสลิมที่เก่าแก่ที่สุดสถาบันหนึ่งที่ถือกำเนิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เดิมทีสถาบันการศึกษาแห่งนี้จะถูกเรียกว่า โรงเรียนฟิรฎูฮีน มัคกระสะฮ หรือเสอโกละฮมาลาฮู ที่มาจกคำว่าบาลีเสาะลาฮูที่มักจะนำมาเป็น โรงเรียนตาดิกา ต่อมามีการใช้คำว่าตาดิกาในประเทศมาเลเซีย คำว่า “ตาดิกา” จึงถูกนำมาใช้เรียกสถาบันการศึกษาแห่งนี้ สถาบันการศึกษาแห่งนี้มุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่จะเรียกว่า “โรงเรียน” แต่นักวิชาการจะไม่ค่อยเรียกว่าโรงเรียน บางท่านเรียกว่าศูนย์อบรมหรือเรียกว่าตาดิกา การเรียกตาดิกาว่าศูนย์อบรม ศูนย์ หรือเรียกว่าตาดิกาเพียงอย่างเดียวมีความน่าถูกต้องมากกว่าจะเรียกว่าโรงเรียนตาดิกา (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต,2549:5) เพราะการเรียกว่าโรงเรียนตาดิกานั้นจะมีคำสองคำที่หมายถึงสถาบัน กล่าวคือ โรงเรียนและสวนในที่นี้หมายถึงศูนย์ หากแปลตรงๆ คำว่าโรงเรียนตาดิกาก็จะหมายถึงโรงเรียนศูนย์อบรมเด็กเล็ก คำว่าโรงเรียนศูนย์อบรมเด็กเล็กจะดูเป็นคำที่แปลก ตามความเห็นของผู้เขียนคำว่าตาดิกาอย่างเดียวน่าจะเป็นคำที่เหมาะสมที่จะเรียกสถาบันแห่งนี้ อย่างไรก็ตามในอนาคตเมื่อทางรัฐได้นำตาดิกาบางศูนย์เข้ามาในระบบ ตาดิกานี้ก็กลายมาเป็นโรงเรียน ไม่ใช่สถาบันศึกษาหรือศูนย์อบรมอีกต่อไป ความจริงคำว่าตาดิกาไม่ใช่ชื่อที่เหมาะสมที่จะเรียกสถาบันแห่งนี้ เพราะช่วงอายุของผู้เข้ารับการอบรมหรือผู้เรียนนั้นไม่สอดคล้องกับคำย่อคำสุดท้ายของคำว่า”TADIKA” คำว่า “KA” หมายถึงเด็กเล็กๆ

ที่อยู่ในช่วงอายุระดับอนุบาล อย่างไรก็ตามความนิยมของชุมชนที่จะเรียกสถาบันศึกษาแห่งนี้ว่าตาดีกาก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เสียหายมากนัก (สำรวจ พฤษศยเดช, 2549:4)

ตาดีกาที่อยู่ภายใต้การดูแลของมัธยมบางศูนย์ จะเป็นศูนย์อบรมจริยธรรมเด็กประจำมัธยม ซึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีจำนวนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัธยม (ตาดีกา) ประมาณ 1,343 ศูนย์ ดังปรากฏในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัธยม (ตาดีกา)

จังหวัด	จำนวนศูนย์ฯ	จำนวนครู	จำนวนผู้เรียน
ยะลา	404	1,135	40,404
ปัตตานี	515	1,830	44,821
นราธิวาส	594	2,100	51,543
รวม	1,343	3,924	136,768

ที่มา : สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 พ.ศ. 2550: 23

แรงผลักดันที่ทำให้เกิดตาดีกาคือแรงศรัทธาที่มีต่อศาสนาและความรักที่มีต่ออัตลักษณ์และชาติพันธุ์ของมุสลิมในพื้นที่ มุสลิมถือว่าอิสลามคือวิถีแห่งการดำเนินชีวิต และการดำเนินชีวิตตามครรลองของอิสลามต้องอาศัยความรู้และการปฏิบัติที่ต้องเริ่มต้นตั้งแต่ยังเยาว์วัย ซึ่งทางเลือกการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย (ภาคบังคับ) สำหรับเด็กๆมุสลิมจะมีเพียงตาดีกาเท่านั้น ในด้านโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และสถาบันศึกษาปอเนาะไม่ได้จัดการศึกษาในระดับปฐมวัย (ภาคบังคับ) เช่นเดียวกับโรงเรียนของรัฐบาลที่มีการเรียนการสอนวิชาศาสนาสำหรับเด็กน้อยจนเกินไป

ตาดีกาจะสอนเฉพาะวิชาศาสนา หนังสือเรียนส่วนใหญ่จะเป็นภาษามลายู หนังสือที่เป็นภาษาอาหรับจะมีเฉพาะรายวิชาภาษาอาหรับเท่านั้น ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนคือภาษามลายูท้องถิ่นปะปนกับภาษามลายูกลาง หนังสือเรียนจะเป็นภาษามลายูกลาง แต่การอธิบายเนื้อหาจะเป็นภาษามลายูถิ่นคล้ายๆ กับสำเนียงภาษามลายูของรัฐกัลันตันของประเทศมาเลเซีย (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549: 7)

ตาดีกาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย แต่คณะรัฐมนตรีมีมติโอนให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2548 ทั้งนี้เพื่อให้การจัดอิสลามศึกษามีเอกภาพและไม่ซ้ำซ้อน (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12, 2547:9)

การจัดการเรียนการสอนของตาดีกาจะมีความแตกต่างกัน บางตาดีกาใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนในตอนเย็นของวันจันทร์ถึงวันศุกร์ หรือวันเสาร์กับอาทิตย์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน ผู้สอนส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตของปอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บางคนอาจจะเป็นผู้นำศาสนาก็ได้ บุคคลเหล่านี้จะเป็นอาสาสมัครในชุมชน ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ

การจัดการเรียนการสอนของตาดีกานั้นจะเป็นในลักษณะของการจัดการเรียนการสอนตามอรรถาษัยเช่นเดียวกันกับสถาบันศึกษาปอเนาะ แต่ในปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะนำตาดีกาเข้ามาในระบบ เช่นการจัดการหลักสูตรตาดีกาให้มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้น โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงชั้น มี 8 สาระตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1 – 3 และช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4 – 6 ความพยายามที่จะใช้โครงสร้างของหลักสูตรดังกล่าวก็เพื่อการต่อยอดกับหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 ที่ปัจจุบันใช้อยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่ในความเป็นจริง สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีตาดีกาอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ต้องการหลักสูตรที่ต่อยอดกับหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 ตาดีกาเหล่านั้นต้องการจัดการเรียนการสอนตามอรรถาษัย เพราะในอดีตตาดีกาก็เป็นสถาบันการศึกษาตามอรรถาษัย (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12, 2547:12)

ดังนั้นการนำตาดีกาเข้ามาในระบบเต็มรูปแบบควรปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง ในขณะเดียวกันก็ต้องเปิดโอกาสให้ตาดีกาได้มีทางเลือกให้กับตนเองว่าจะเลือกเข้ามาในระบบหรือจะคงไว้ซึ่งความเป็นอรรถาษัย สิ่งเหล่านี้ควรเป็นไปตามความสมัครใจของตาดีกาเอง

ชุมชนบ้านควนลังงา หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญทางการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับชุมชนมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนดั้งเดิมและมีวิถีชีวิตที่สะท้อนให้เห็นถึงการศรัทธาต่อศาสนา อีกทั้งเป็นชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบทางการจัดการศึกษาทางด้านศาสนา (องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว, 2550:4) จึงเป็นสิ่งที่ควรค่าในการศึกษาและวิเคราะห์ถึงกระบวนการจัดการของชุมชน ภายใต้เงื่อนไขและบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ชุมชนสามารถจัดการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตได้อย่างไร เพื่อให้เกิดการนำรูปแบบการจัดการตามแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปพัฒนาชุมชนของตนเองและขยายไปสู่ชุมชนอื่นต่อไป

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” ผู้ศึกษาทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

1. วิถีชีวิตมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1 แนวทางในการดำเนินชีวิต และ โครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2 เชื้อชาติและศาสนาอิสลามของชุมชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 วิถีชีวิตมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การจัดการศึกษาด้านจริยธรรมของชุมชนตามหลักศาสนาอิสลาม

2.1 ความหมายของการศึกษา

2.2 การศึกษาในศาสนาอิสลาม

2.3 ทิศนะทางการศึกษาของอิสลาม

2.4 กระบวนการศึกษาและความรู้ของอิสลาม

2.5 เป้าหมายของการศึกษาในอิสลาม

3. ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

3.1 ความหมาย

3.2 มาตรฐานและหลักสูตรการเรียนการสอนในตาดีกา

4. ข้อมูลพื้นฐานของตำบลทรายขาว อำเภอ โคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วิถีชีวิตมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศาสนาอิสลามได้อธิบายหลักการและอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตไว้ทุกอย่าง เช่น เรื่องจริยธรรม การศึกษาและวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง โดยมีหลักการศรัทธาในอัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวเป็นศูนย์รวมของจิตใจให้มุสลิมได้ปฏิบัติตามคำสอนได้ทุกประการ ด้วยการเคารพภักดีพระองค์และทำดีต่อเพื่อนมนุษย์เพื่อแสวงความโปรดปรานจากพระองค์ นอกจากนี้อิสลามได้บอกข้อปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เข้าอนจนสิ้น

นอนอีกครั้ง เช่น การกิน การอยู่ การแต่งกาย การคบเพื่อน การครองเรือน การเป็นพี่น้องกัน หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อพ่อแม่ ครู สามเณร ภรรยา ญาติ คนใช้ เต็กกำพรว้า ผู้ปกครองประเทศ ประชาชน การศึกษา การอาชีพ การคลัง การมรดก ฯลฯ และเป็นวิธีการดำเนินชีวิตที่มุสลิมนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตจริงไม่ใช่เรื่องของความเพ้อฝันหรือยากเกินกว่าที่มนุษย์จะกระทำได้ เนื่องจากศาสดามุฮัมมัดและสาวกหรือสหายของท่านได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างแล้วทั้งสิ้น (มานี ซูไทย, 2544: 6)

1.1 แนวทางในการดำเนินชีวิต และโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิถีชีวิต (Way of life) มักจะถูกให้ความหมายในเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ วิถีชีวิตจัดเป็นวิถีแห่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เพราะฉะนั้นวิถีชีวิตของมนุษย์จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบวัฒนธรรมและเกิดควบคู่ไปกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตจึงเปรียบเหมือนรูปแบบหรือกระบวนการแห่งพฤติกรรม (behavior patterns) รวมถึงทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ วัตถุต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีการรับและส่งทอดต่อไปยังสมาชิกของสังคมนั้นๆ (คณาจารย์ภาคสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 2543:58-59)

ดังนั้น การดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสถานที่ที่แตกต่างกัน นำมาสู่การมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน หรือสังคมแต่ละแห่ง เนื่องจากถูกกำหนดและหล่อหลอมด้วยสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สมบัติ แซ่ตัว และคณะ(2540:57) ได้กล่าวถึงลักษณะ โครงสร้างทางวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ว่า สิ่งที่สามารถทำให้วัฒนธรรมคงอยู่และมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองอยู่ได้ปัจจุบันมีหลักสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1.1.1 ศาสนา มีบทบาทความสำคัญ สามารถช่วยกำหนดรูปแบบวัฒนธรรมของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในศาสนาอิสลามคำสอนเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต อาจกล่าวได้ว่าศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต

1.1.2 เกษตรกรรม อาชีพของคนไทยในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เช่น การทำสวน ทำนา ทำการประมง เมืองโบราณสำคัญส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมทะเล เมื่ออาชีพส่วนใหญ่ยึดการเกษตรกรรม การดำเนินชีวิตที่เป็นผลออกมาให้เห็นเสมอ เช่น วรรณคดี การละเล่นพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมประเพณีการตั้งถิ่นฐาน ก็ล้วนอยู่ในโครงสร้างการเกษตรทั้งสิ้น

1.1.3 ภูมิศาสตร์ ถ้าเปรียบโครงร่างวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ก็คือแม่พิมพ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ดินฟ้าอากาศ ฤดูกาล ทรัพยากรธรรมชาติ ป่า ภูเขา ทะเล พรรณไม้

แม่น้ำ ลำคลอง เส้นทางคมนาคม การค้า สภาพเหล่านี้แตกต่างจากภูมิภาคอื่นอย่างชัดเจน เหตุที่ชาวพื้นเมืองภาคใต้ มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นของตนเองก็เพราะเอกลักษณ์ทางภูมิศาสตร์

1.1.4 การอบรมศึกษา ตามหลักฐานประวัติศาสตร์ทางโบราณคดี ชี้ให้เห็นว่าภาคใต้เป็นภูมิภาคที่มีการศึกษา ทั้งทางโลกและทางธรรมรุ่งเรืองมาอย่างช้านาน ทำให้ศิลปกรรมศาสนา การละเล่นพื้นบ้าน วรรณคดี มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ชาวพื้นเมืองได้อบรมสั่งสอนศิลปวิทยาการต่างๆ อย่างกว้างขวาง การศึกษาอบรมนี้เอง ได้กลายเป็นแกนทางวัฒนธรรมอย่างสำคัญไปเป็นที่สุด ซึ่งมีบุคลิกลักษณะที่เด่นชัด และกลายเป็นโครงสร้างที่สำคัญ

ลักษณะโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งปรากฏสิ่งที่สามารถทำให้วัฒนธรรมอันดิงามคงรูปของความเป็นเอกลักษณ์ไว้ได้ก็คือ ศาสนา เกษตรกรรม ภูมิศาสตร์ การอบรมศึกษา

1.2 เชื้อชาติและศาสนาอิสลามของชุมชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2.1 เชื้อชาติ

สุพล (ชาภิรีน) บุญมาเลิศ (2549:86-89) ได้กล่าวว่าศาสนาอิสลามได้เข้ามาสู่ประเทศไทยก่อนสมัยสุโขทัย โดยมีอิทธิพลอยู่บนแหลมมลายูเพราะมีหลักฐานในประวัติศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ของรัฐกลันตัน (รัฐหนึ่งของประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน) ระบุในราว ค.ศ.1150 (พ.ศ. 1694) มีคนจากปัตตานีไปเผยแพร่อิสลามในเมืองนั้น ซึ่งแสดงว่าอิสลามเริ่มมีอิทธิพลบนแหลมมลายูก่อนพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ตั้งเมืองสุโขทัยประมาณหนึ่งศตวรรษ การเข้ามาของอิสลามในดินแดนแถบนี้สืบเนื่องมาจากการติดต่อค้าขายระหว่างชาวยุโรป อาหรับ อินเดีย กับจีน เดิมการติดต่อกระทำกันบนเส้นทางสายไหม ต่อมาความเจริญทางการค้ามากขึ้นจนได้เกิดการคิดค้นประดิษฐ์เรือเดินทะเล ประจวบกับการติดต่อค้าขายทางบกไม่สะดวก เพราะไม่ปลอดภัยจากสัตว์ร้ายและโจร จึงหันมานิยมเดินเรือทางทะเลมากขึ้น การเดินเรือไปค้าขายกับจีนนั้นจะต้องผ่านดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จำเป็นจะต้องมีการหยุดพักในบริเวณดังกล่าวและรองนกว่าถึงฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือหรือตะวันออกเฉียงใต้จะพัดพาไปยังถิ่นเดิมหรือประเทศที่จะค้าขายด้วย กลุ่มพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นชาวอาหรับและอินเดีย เพราะชนเหล่านี้เป็นคนกลางถ่ายทอดสินค้าให้กับชาวตะวันตกกับจีน ในการเดินทางผ่านไปมาและการพักแรมดังกล่าว พ่อค้าบางส่วนได้แต่งงานกับชาวพื้นเมืองนำเอาวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ด้วย ทำให้ก่อนศตวรรษที่ 12 ดินแดนแถบนี้ เช่น อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรพุนัน ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธมหายานและศาสนาพราหมณ์จากพ่อค้าอินเดีย หลังจากศาสนาอิสลามกำเนิดขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 12 (คริสต์ศตวรรษที่ 7) ได้

เผยแพร่อไปยังอินเดีย พ่อค้าอาหรับและพ่อค้าอินเดียได้นำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพรในดินแดนแถบนี้

ศาสนาอิสลามได้เผยแพรไปอย่างรวดเร็วในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สาเหตุสำคัญสืบเนื่องมาจากความขยันขันแข็ง มีฐานะดีและมีความซื่อสัตย์สุจริต ชาวมุสลิมจึงเป็นที่ยอมรับของชาวพื้นเมือง มีความสนิทสนมและมีสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วยการแต่งงาน ทำให้มีการนับถือศาสนาอิสลามเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 (คริสต์ศตวรรษที่ 7) เมื่อมาโค-โปโลเดินทางเรือผ่านชวา ได้เขียนเล่าว่า ผู้คนตามเมืองทำในช่วงนั้นเป็นมุสลิมทั้งสิ้น และเมื่อ พ.ศ. 1889 ชาวโมร็อกโก ชื่อ อิบ努 บัตตุตะห์ (Ibnu Battuta) ได้เดินทางระหว่างจีนกับอินเดียมาทางเกาะสุมาตรา ก็ได้รายงานไว้ว่า คนในแถบนี้เป็นชาวมุสลิม จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชาวมุสลิมคาบสมุทราหรับได้ประกอบอาชีพค้าขาย เมื่อเดินทางไปที่ใดก็ได้้นำศาสนาอิสลามไป จึงได้รับการเผยแพรโดยวิธีการประกาศเชิญชวน และการแต่งงานกับหญิงพื้นเมือง ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แถบชายฝั่งทะเลจึงมีชาวมุสลิมเป็นจำนวนมาก ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีดินแดนตอนล่างของประเทศอยู่บนแหลมมลายู ฉะนั้น เมื่ออิสลามเข้ามาในดินแดนแถบนี้ อิสลามก็จะเข้ามาในประเทศไทยในช่วงเวลานั้นด้วย โดยผ่านทางตอนใต้ของประเทศเพราะดินแดนต่อเนื่องกัน

รัตติยา สาและ (2544:38) กล่าวว่า ประชากรของสังคมไทยในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยคนไทยที่สืบเชื้อสายมาจากมลายู และสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างมลายูคละเล้ากับวัฒนธรรมชาวที่เรียกว่า มลายูชวาในสี่ส้นของความเป็นฮินดู-พุทธ ซึ่งต่อมาได้กลายสภาพเป็นวัฒนธรรมมลายูอย่าง อิสลาม และได้ชื่อว่าเป็นคนไทยมุสลิม

ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ (2536:58) ได้กล่าวไว้ว่าประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการผสมผสานกับหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวชวา ชาวอินเดีย ชาวจีน ชาวอาหรับ และชาวมลายูที่มีสีผิวดำแดง หรือดำจ้ำ และรูปร่างเล็ก แต่อินเดียได้ทิ้งร่องรอยของวัฒนธรรมมากที่สุด คือการนำศิลปวัฒนธรรมเข้ามา และที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพรให้ประชาชนในอดีต ส่วนชาวอาหรับนั้นได้นำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพรในราวพุทธศตวรรษที่ 20 และประสบความสำเร็จมากที่สุดซึ่งเป็นผลให้ชาวพื้นเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

1.2.2 ศาสนาอิสลาม

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ยะลา (2536:60-70) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ดังนี้

อิสลาม แปลว่า สันติ การนอบน้อม การยอมจำนน ศาสนาอิสลาม คือ ศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว มีพระนามว่าอัลลอฮ์ ดังนั้นอิสลามจึงมีความหมายว่า การนอบน้อมมอบตน

ต่ออัลลอฮ์แต่เพียงผู้เดียวโดยสิ้นเชิงเพื่อความสันติ ซึ่งชื่อของศาสนานั้นแตกต่างไปจากศาสนาอื่นๆ เพราะไม่ได้มีชื่อตามศาสดาผู้ประกอบศาสนา อิสลามมีองค์ประกอบของศาสนาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ คือ มีศาสดา มีคำสอนหรือหะดีษ (วจนะท่านศาสดา) มีสาวกหรือผู้สืบทอด มีสถานที่หรือศาสนสถาน มีพิธีกรรม (หมายถึง ศาสนกิจหรือการประกอบศาสนกิจหรือศาสนพิธีที่ศาสนาอิสลามกำหนด เช่น การละหมาด การจ่ายซะกาต การทำฮัจญ์ การถือศีลอด เป็นต้น พิธีกรรมในศาสนาอิสลามไม่มีการสังเวช การบูชา และการจัดทำโต๊ะหมู่บูชา)

คำว่ามุสลิม มาจากคำว่า สะลิมะ แปลว่า สันติ ดังนั้น คำว่า มุสลิม จึงแปลว่า ผู้รักสันติ ผู้อ่อนน้อม ผู้ยอมจำนน หรือในความหมายทั่วไปหมายถึงผู้นับถือศาสนาอิสลาม มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัล-กุรอาน และตามแนวปฏิบัติที่มีแบบอย่างจากท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ซึ่งถือเป็นบทบัญญัติที่ไม่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้แม้ว่าโลกจะพัฒนาก้าวหน้าไกลเพียงใดก็ตาม (รัตติยา สาและ, 2544: 67)

มานี ชูไทย (2544:23-24) กล่าวถึง คัมภีร์อัล-กุรอาน ว่า กุรอาน ในภาษาอาหรับแปลว่า การอ่าน แต่ในบางความหมายที่เข้าใจกันหมายถึง วจนะหรือคำพูดของอัลลอฮ์อันเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่ทรงประทานแก่ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) หรือที่รู้จักกันว่า อัล-กุรอาน และคัมภีร์อัล-กุรอานคือคัมภีร์เล่มสุดท้ายนับจากสมัยท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ประมาณ 1,400 กว่าปีมาแล้วจวบจนวันสิ้นโลกจะไม่มีการประทานคัมภีร์อีกต่อไป เพราะอัล-กุรอานเป็นคัมภีร์ของอัลลอฮ์ที่สมบูรณ์ที่สุดและทรงประทานแก่นุชชชาติทุกภาษาเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้รับอัล-กุรอานเป็นคราวๆ ในลักษณะที่เป็นข้อความหรือสาส์นจากพระผู้เป็นเจ้า เมื่อท่านได้รับแล้วก็จะนำมาถ่ายทอดออกมามตรงกับที่ท่านได้รับมา เพราะว่าท่านได้รับการนำทางจากอัลลอฮ์ ข้อความที่ท่านถ่ายทอดให้แก่ผู้ใกล้ชิดนั้นจึงถูกต้อง ข้อความเหล่านี้ถูกเปิดเผยแก่ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) เป็นส่วนๆ ททยอกัน เมื่อท่านได้รับข้อความใดแล้ว ท่านก็อ่านให้สาวกที่อยู่ใกล้ชิดบันทึกเอาไว้ ต่อมาสาวกหลายท่านได้คัดลอกเก็บไว้เป็นส่วนๆ แต่สาวกส่วนมากสามารถท่องจำข้อความเหล่านี้ได้จนขึ้นใจ บรรดาสาวกที่เอาต้นฉบับบันทึกไปคัดลอกนั้นเมื่อส่งต้นฉบับคืนมา ต้นฉบับนั้นก็จะถูกเก็บรักษาอย่างระมัดระวัง โดยไม่มีการหมายเหตุว่าข้อความส่วนไหนลงมาก่อน ส่วนไหนลงมาหลัง จึงเป็นเหตุให้ผู้บันทึก อัล-กุรอานในสมัยหลังไม่รู้ว่ข้อความตอนใดลงมาเมื่อใด

รัตติยา สาและ (2544:62-68) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของศาสนาอิสลาม ดังนี้

หะดีษ หรืออัล-หะดีษ หมายถึง วจนะ คำพูด คำสั่งสอน การน้อมรับของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้ปฏิบัติ สั่งสอนและการยอมรับของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) นั้นเกิดจากการดลบันดาลจากพระผู้เป็นเจ้า ไม่ได้เกิดจากความนึก

คิดของท่าน หะดีษจึงเป็นคำอธิบายหรือรายละเอียดเพิ่มเติมที่บรรยายอัล-กูรออันให้ชัดเจนขึ้น เป็นรูปธรรมสะดวกแก่การปฏิบัติ หะดีษจึงถือเป็นหลักฐานอ้างอิงหรือแนวทางปฏิบัติของมุสลิม รองลงมาจากอัล-กูรออัน

สุนนะฮ์ หมายถึง พฤติกรรม วาจา ท่าที และกิจกรรมที่ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้ปฏิบัติตาม มุสลิมที่เคารพต่อท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) จะปฏิบัติตามแบบอย่างท่านนบีที่ได้ปฏิบัติเอาไว้ ฉะนั้น จะเห็นได้ว่ามุสลิมทุกคนที่มีความเคารพนั้น จะอยู่ในลักษณะที่ดำรงตนอยู่ตลอดเวลา เช่น ไม่พูดจาที่ไร้สาระ ไม่นินทา ไม่พูดปด ไม่ดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น ไม่รังแกผู้ที่อ่อนแอ มีความโอบอ้อมอารี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตากรุณา มีความอดทน ชอบทำความดี และจะต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความยุติธรรม

สุนนะฮ์ แยกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) สุนนะฮ์ที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่ การละหมาด 5 เวลา การถือศีลอด การจ่ายซะกาต การทำอัญญ์ การปกครอง การแต่งกาย การศึกษา การเผยแพร่ศาสนา การต่อสู้เพื่อดำรงความยุติธรรม การช่วยเหลือคนยากจนและเด็กกำพร้า เป็นต้น 2) สุนนะฮ์ที่ควรปฏิบัติ ได้แก่ การรับประทานอาหาร การนั่ง การนอน การพูดจา การทักทาย การเยี่ยมเยียน การให้สลามก่อนเข้าบ้าน การแปรงฟัน เป็นต้น

มัสยิด สุเหร่า บาลาย (บาลาเซาะ) คือ สถานที่เพื่อประกอบศาสนกิจอิสลาม แต่ในความรู้สึกของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น คำว่า มัสยิด ต้องใหญ่กว่าและเป็นสิ่งก่อสร้างที่ถาวร สร้างในเนื้อที่มาก บรรจुकคนละหมาดหรือประกอบศาสนกิจมาก ส่วนคำว่าสุเหร่า นั้น เป็นศาสนาที่ละหมาดหรือประกอบศาสนกิจ ซึ่งมีขนาดเล็กกว่ามัสยิด บรรจुकคนประกอบศาสนกิจน้อยกว่ามัสยิด เป็นสิ่งก่อสร้างกึ่งถาวร แต่หากเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีขนาดเล็กกว่าสุเหร่า มีคนละหมาดน้อย มักจะเรียกว่า บาลาย(บาลาเซาะ) สถานที่ประกอบศาสนกิจทั้ง 3 ลักษณะ จะมีกรรมการประจำท้องถิ่น ควบคุมดูแล สำหรับกรรมการบริหารมัสยิดนั้นจะได้รับการแต่งตั้งจากราชการและมีการเลือกตั้งกรรมการบริหารทุกๆ 4 ปี กรรมการประกอบด้วยอิหม่าม คอเต็บ บิลาต และกรรมการอีกชุดหนึ่ง เพื่อคอยบริการให้สถานที่เหล่านี้เป็นที่ทำการประกอบศาสนกิจ การละหมาด การประชุม การสอนศาสนา เป็นต้น ซึ่งมุสลิมทุกคนสามารถใช้สถานที่เพื่อประกอบศาสนกิจ และใช้ประโยชน์อื่นทางสังคมได้

ปัจจุบันนี้ ชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างสามารถรักษาความเป็นวัฒนธรรมมลายูของคนที่ยึดโยงกับหลักคำสอนและแนวคิดตามวัฒนธรรมอิสลามได้อย่างโดดเด่น เนื่องจาก “อิสลาม” เป็นกุญแจสำคัญในการควบคุมวัฒนธรรมของปัจเจกชนและสังคม ผู้ที่เป็นมุสลิมทุกคนจะต้องถือปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการทุกประการ คือ ไม่กระทำในสิ่งที่อิสลามห้าม เช่น ไม่ผิดประเวณี ไม่ดื่มเหล้าและของมึนเมาทุกชนิด ไม่รับประทานอาหารที่ไม่ฮาลาล เช่น เลือด

สัตว์ทุกชนิด สุกกร และสัตว์ที่ไม่ได้ฆ่าในนามของอัลลอฮ์ ไม่มีระบบดอกเบี้ย และไม่นับถือหรือบูชาสิ่งอื่นใดเท่าเทียมอัลลอฮ์ ต้องละหมาดวันละห้าเวลา ต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ต้องบริจาค (ซากาต) ต้องไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครเมกกะ และมุสลิมต้องมีความศรัทธาตามหลักการทุกข้อ

โครงสร้างทางสังคมมุสลิมมีหลักการศาสนาอิสลามเป็นแกนและเป็นจุดแข็ง เมื่อมีคคีความทางครอบครัวและมรดก สามารถพึ่งอำนาจศาลยุติธรรมทางอิสลามได้ ซึ่งมีคาโต๊ะยุติธรรมเป็นผู้พิพากษา มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทำหน้าที่ในกิจกรรมทางศาสนา ประสานงานกับคณะกรรมการมัสยิด และประสานงานกับคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย สังคมมุสลิมมีผู้นำสูงสุดคือจุฬาราชมนตรี (รัตติยา สาและ : 2544, 62 – 68)

1.3 วิถีชีวิตมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

อิสลามเป็นศาสนาสาขาลงของโลกศาสนาหนึ่งที่มีผู้นับถือมาก และผู้นับถือศาสนาอิสลามเรียกตนเองว่า ชาวมุสลิม หมายถึง ผู้มีความนอบน้อม ยอมจำนนต่อพระเจ้าองค์เดียวคืออัลลอฮ์ อิสลามไม่เริ่มนับศักราชจากวันเกิดและวันตายของท่านศาสดาแต่ นับจากวันอพยพของท่านศาสดาจากเมืองเมกกะสู่เมืองมาดีนะห์ ดังนั้นศักราชของอิสลามคือฮิจเราะฮ์ศักราช ในศาสนาอิสลามจะไม่มีสถาบันนักบวชแต่ได้ยึดถือว่าชาวมุสลิมทุกคนทั้งหญิงชายล้วนมีหน้าที่เผยแผ่ศาสนาอิสลามด้วยกันทั้งหมด(มานี ชูไทย, 2544:15)

ความเข้าใจของศาสนิกในศาสนาอื่นมองว่าศาสนาอิสลามมีอายุในการประกาศศาสนาเพียงแค่ 1,400 กว่าปีมานี้เอง แต่ความจริงของชาวมุสลิมยึดถือศาสนาอิสลามเป็นศาสนาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของอัลลอฮ์ ได้ประทานลงมาให้มวลมนุษยชาติตั้งแต่การสร้างจักรวาลและมนุษย์ ซึ่งเป็นเนื้อหาสาระในคัมภีร์อัล-กุรอานได้ประทานผ่านมายังท่านศาสดามูฮัมหมัด (ศ็อลฯ) ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ชาวมุสลิมทั่วโลกยังมีหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติอันสืบทอดต่อมาจากท่านศาสดาอาดัม ที่ปรากฏเป็นศาสนทูตจากอัลลอฮ์ตลอดมา (อุทัย เอกสะพัง, 2547:40)

ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มักอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น โดยมีภาษา ศาสนาวัฒนธรรมเป็นเครื่องผูกพัน ในสังคมมุสลิมนั้นมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (ศิริชัย พุ่มมาก, 2548:9)

รัตติยา สาและ (2544:73) ได้กล่าวว่า ปัตตานีในอดีตเป็นราชอาณาจักรมลายูเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของชาติตะวันตก ซึ่งปัจจุบันยังพบว่าสังคมดั้งเดิมของปัตตานี ยะลา นราธิวาส ยังสามารถรักษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมมลายูของคนที่ยึดอยู่กับหลักคำสอน นั้น เป็นกุญแจสำคัญในการควบคุมวัฒนธรรมปัจเจกชน และสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยรวม การดำเนินชีวิตของมุสลิมนั้น จะต้องปฏิบัติตามบัญญัติทุกอย่างที่ปรากฏอยู่ในอัล-กุรอาน และเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) จะเลือกปฏิบัติเฉพาะบางอย่างที่ตนชอบและไม่ปฏิบัติบางอย่างที่คิดว่ายากไม่ได้ หรือจะคิดว่าบัญญัตินี้เหมาะกับคนในประเทศหนาวหรือเหมาะสำหรับคนอาหรับก็ได้ไม่ได้เช่นเดียวกัน เพราะอิสลามเป็นศาสนาของมนุษยชาติ ไม่ใช่ของชาติใดชาติหนึ่งและเป็นพระบัญญัติจากพระเจ้าเป็นเจ้าข้อมเหมาะสมควรและไม่ยากเกินความสามารถที่มนุษย์จะปฏิบัติ มุสลิมจะต้องมีศรัทธา สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจและมีจริยธรรมในการปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น โดยสำนึกว่า การที่เรากินเมื่อร่างกายต้องการอาหารและกินตามจริยธรรมอิสลาม การนอนหลับพักผ่อนในเวลากลางคืน เมื่อร่างกายต้องการพักผ่อน การประกอบอาชีพสุจริตไม่ต้องห้ามในศาสนาอิสลามเพราะอัลลอฮ์ทรงสั่งให้ประกอบอาชีพ การมีความเอื้อเฟื้อ มีความสามัคคี รักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ รวมทั้งการอิบาดะฮ์ที่จำกัดรูปแบบ เช่น การนมาซ การบริจาคซะกาต การถือศีลอด การทำอัญญ์ การฟังกุส ฯลฯ เป็นอิบาดะฮ์หรือการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ทั้งสิ้น ฉะนั้นมุสลิมจะต้องดำเนินชีวิตด้วยความมีสติจะมีความรับผิดชอบ (มีอะมานะฮ์) ในทุกๆ แง่มุมของการดำเนินชีวิต (มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะซะฟูร์, 2532:116)

จรัล มะลูลีม (2548:4) กล่าวว่า วิถีชีวิตของชาวมุสลิมส่วนใหญ่ผู้นั้น จะประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยเฉพาะที่อยู่ในดินแดนใต้สุดของประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนกว่ามุสลิมในดินแดนอื่นๆ นอกจากนี้ก็ยังมีประกอบอาชีพทางการประมงบ้าง

มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะซะฟูร์ (2532:117) ได้กล่าวว่า ชาวมุสลิมจะอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ อย่างมีความสุข มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีตัวอย่างให้เห็นอย่างมากมายที่วัดกับโรงเรียนปอเนาะมีความสนิทสนมกัน และจะเห็นได้ว่าพ่อค้าบางส่วนที่มาจากอินเดีย มาจากอาหรับหรือตะวันออกกลางทุกคนจะอยู่ร่วมกันเป็นอย่างดี และกลายเป็นคนไทยในที่สุด กลายเป็นคนเชื้อชาติไทย สัญชาติไทยและดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทย

ในสังคมมุสลิมถือว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของจิตใจ ฉะนั้นมัสยิดจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ เป็นสถานที่รวมตัวกัน จึงมีคำสอนของอิสลามว่าเวลาละหมาดไปทำที่มัสยิด ความมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อให้คนได้มารวมตัวกันให้รู้จักกัน และอิสลามนั้นไม่มีการแบ่งสีผิว เผ่าพันธุ์ถือว่าทุกคนเท่าเทียมกันในสายตาของพระเจ้า ไม่มีมีผู้หญิง ผู้ชาย ขาวดำ นิโกร ใครก็ตามที่เมื่อไปทำพิธีละหมาด หากไปถึงก่อนจะยืนอยู่แถวหน้า ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ลักษณะเช่นนี้ทำให้ศาสนามีความเรียบง่าย และการสักการบูชาจะสักการเฉพาะพระเจ้าเป็นเจ้าพระองค์เดียว ลักษณะเช่นนี้ทำให้อิสลามไม่มีสื่อกลาง ถ้าจะเข้าหาพระเจ้าก็ขอจากพระเจ้าโดยตรง ไม่ขอจากนักบุญหรือหลุมฝังศพเหล่านี้คือวัฒนธรรมที่เหมือนกันหมดเรียกว่าวัฒนธรรมอิสลาม (บรรจง บินกาซัน, 2544:66)

โครงสร้างหลักของสังคมอิสลาม คือความสงบสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ดังนั้นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือมุสลิมต้องยอมจำนนต่อเจตนารมณ์ของพระเจ้าเป็นเจ้าในทุกๆ ด้านของชีวิตและพฤติกรรมซึ่งจัดเป็น โครงสร้างหลักของสังคมอิสลาม

อิสลามวางรากฐานการยึดถือเอกภาพเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต หรือความเชื่อในอัลเตาฮิด (เอกภาพของอัลลอฮ์) มุสลิมมีหน้าที่อย่างเดียวกันคือยอมจำนนต่อพระองค์โดยจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ อิสลามมีความเรียบง่าย สร้างความสมดุลในชีวิต ยอมรับในเสรีภาพของมนุษย์และส่งเสริมความเสมอภาคของชายและหญิง คำสอนของอิสลามครอบคลุมวิถีชีวิตซึ่งเรียกว่าเป็นบูรณาการภายในชีวิต มุสลิมจะต้องทำชีวิตในโลกนี้ให้ดีที่สุดเพื่อเป็นการเพาะปลูกชีวิตที่ดีในโลกหน้า โดยมีบุคลิกภาพของท่านศาสดา (ศ็อลฯ) เป็นตัวแบบอันเป็นเอกลักษณ์ที่สมดุล (โครงการจัดตั้ง วิทยาลัยอิสลาม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2529:70-76)

2. แนวคิดการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมของชุมชนตามหลักศาสนาอิสลาม

2.1 ความหมายของการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(อ้างถึงในจินตนา สุัจจานนท์, 2547:9) ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

John Dewey (1859-1952 : 121 อ้างถึงในวิชัย ต้นศิริ, 2549:11) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า หมายถึง ความจำเป็นของชีวิต เป็นชีวิตของมนุษย์ในสังคม สังคมนั้นดำรงอยู่ได้ เพราะการสืบทอด หรือการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก การกระทำ อุปนิสัยใจคอ ขนบธรรมเนียม

จินตนา สุัจจานนท์ (2547:10) กล่าวว่าการศึกษา คือ กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะและผู้เรียนเพื่อให้สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

2.2 การศึกษาในศาสนาอิสลาม

บรรจง บินกาซัน (2544:32) กล่าวว่าอิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้มุสลิมศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา ซึ่งการศึกษานั้นมิได้จำกัดให้ศึกษาเฉพาะแต่เรื่องอิสลามให้ศึกษาวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป คำว่า “ตารีบียะฮ์” (Tarbiyah)

(การศึกษาหรือการสั่งสอน) มาจากคำว่า “รอบา” “ยาร์บู” (Raba, Yarbu) ซึ่งหมายถึง การพัฒนาและการขยายตัว

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ตารีบียะฮ์” (Tarbiyah) ไม่มีปรากฏในภาษาอาหรับดั้งเดิม แต่คำดังกล่าวนี้เริ่มมีการใช้ในช่วงระหว่างกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 คำในภาษาอาหรับที่มีการใช้ในความหมายที่สัมพันธ์กับการศึกษา คือ คำว่า “ตะลิม” (Ta’lim) และ “ตาดริส” (Tadris) ซึ่งใช้ในความหมายของการสอน และ “ตะดิบ” (Ta’dib) ซึ่งใช้ในความหมายของการอบรมหล่อหลอมให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีงาม

อัล ญามาลี (อ้างถึงใน นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2551:39) ได้นิยามการศึกษาในอิสลาม ว่า หมายถึง กระบวนการพัฒนาและเสริมสร้างความเป็นอัจฉริยภาพของมนุษย์ที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ การศึกษาในอิสลามจะเกี่ยวข้องกับมิติศรัทธา ศาสตร์ จริยธรรม การปฏิบัติธรรมที่มีระบบอย่างมีแก่นสาร ซึ่งศาสตร์ในที่นี้หมายถึง ะรีอะฮ์และศาสตร์อื่นๆ ที่ได้จากการศึกษาหรือแสวงหา

การศึกษาในอิสลามจึงเป็นกระบวนการศึกษาที่มีความครอบคลุมที่สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ การศึกษาอิสลามจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาเชิงจิตวิญญาณที่จะช่วยพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์ และการศึกษาแห่งจิตที่จะช่วยสร้างพื้นฐานความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ในตัวของมนุษย์ นอกจากนี้ การศึกษาในอิสลามจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาเชิงกายภาพที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนากายภาพของมนุษย์ ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาที่สามารถช่วยเสริมสร้างและขึ้นำอารมณ์แห่งความรู้สึกของมนุษย์ เช่น ความสุข ความโศก ความรัก และความซึ้ง นอกจากนี้ การศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาเชิงสังคมที่จะช่วยให้ปัจเจกบุคคลเข้าใจสังคมของพวกเขาและตระหนักต่อหน้าที่ที่มีต่อสังคม

2.3 ทศนะทางการศึกษาของอิสลาม

ระบอบการดำเนินชีวิตในอิสลามเน้นเกี่ยวกับการศึกษามาก การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิม ความรู้จะช่วยเป็นแนวทางปรับปรุงให้ดีขึ้น เพราะเมื่อบุคคลใดได้รับการศึกษาจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการคือ (1) ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น (2) เกิดความชำนาญและมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมหรือการกระทำ และ (3) เกิดความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่ออัลลอฮ์ (มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลเมาะฟุร, 2525:70)

การศึกษาในทศนะอิสลามไม่ได้แบ่งแยกว่า จะต้องศึกษาเฉพาะวิชาการด้านศาสนาเพียงด้านเดียว ซึ่งหากพิจารณาจากเนื้อหาคำสอนข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า ศาสนาอิสลามต้องการให้มุสลิมมีความเข้าใจและมีความรู้ทั้งทางโลกและทางศาสนาควบคู่กันไป ซึ่งตรงกับหลักการของอิสลามว่า “ศาสนาอิสลามไม่แบ่งแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักร” แต่ได้ดำรงชีวิต

ด้วยความสมดุลระหว่างชีวิตทางโลกและชีวิตทางศาสนา (บัณฑิตย ๒๕๔๙: 20-21)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาของอิสลามได้วางสังกัปไว้ว่า “สิ่งแรกที่ต้องศึกษาเรียนรู้คือ เรื่องของพระเจ้า (อัลลอฮ์)” (มานี ชูไทย, 2544: 281) โดยถือเป็นพื้นฐานแรกที่สำคัญที่สุดของชีวิตมุสลิมที่จะต้องศึกษาและเข้าใจ การวางพื้นฐานของชีวิตด้วยหลักการและวิชาการทางศาสนาเป็นแนวทางหนึ่งในการเรียนรู้และเข้าใจพระเจ้า นอกจากนั้นในทางปรัชญาอิสลามยังยืนยันถึงการรู้จักและเข้าใจพระเจ้าด้วยการเรียนรู้สิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็นที่ยืนยันได้ว่า การศึกษาในทัศนะอิสลามนั้นให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาทั้งทางโลกและทางศาสนา เพราะสูงสุดของความรู้ในทัศนะของอิสลาม คือ การเรียนรู้และรู้จักพระเจ้าของตนเอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากศาสตร์ต่างๆ เช่น แพทย์ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ นิเวศวิทยา หรือศาสตร์อื่นๆ

มณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะหมะฟู (2532: 7-23) การศึกษาในทัศนะของอิสลามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การศึกษาแบบบังคับทุกคน คือ การศึกษาในเรื่องพื้นฐานของศาสนาอิสลาม ซึ่งประกอบด้วยหลักการ 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ หลักการศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรม

1.1 หลักการศรัทธา (รุกนอ์หฺมาน) ได้กล่าวว่าหลักศรัทธาแบ่งออกเป็น 6 ประการ คือ

1.1.1 การศรัทธาในอัลลอฮ์ มุสลิมศรัทธา หรือเชื่อมั่นในสิ่งพ้นญาณวิสัย หรือสิ่งที่เร้นลับซึ่งอยู่เหนือความนึกคิดของมนุษย์ แต่จะรู้ได้โดยผ่านนบีหรือศาสดา โดยเชื่อและยอมรับว่าอัลลอฮ์นั้นเป็นพระเจ้าที่ผู้นับถือศาสนาอิสลามทุกคนจะต้องเคารพภักดีเพียงองค์เดียวเท่านั้น จะมีพระเจ้าหลายองค์ไม่ได้ และจะเอาใครหรือสิ่งใดมาให้การเคารพสักการะเทียบเท่าพระองค์ไม่ได้เป็นอันขาด พระองค์อัลลอฮ์มีคุณลักษณะเทียบพร้อมทุกอย่าง ไม่มีข้อบกพร่องแต่ประการใด เมื่อเราศรัทธาต่อพระองค์แล้ว เราต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์และออกห่างจากข้อห้ามของพระองค์อย่างเคร่งครัด

1.1.2 การศรัทธาในมลาอิกะฮ์ (เทวดา) ของอัลลอฮ์ ซึ่งเป็นสิ่งเร้นลับอีกประการหนึ่ง อยู่เหนือความนึกคิดของมนุษย์ มลาอิกะฮ์มีหน้าที่รับสารจากอัลลอฮ์แล้วนำส่งแก่บรรดานบีหรือศาสดาแต่มลาอิกะฮ์ไม่มีความคิดอิสระเช่นมนุษย์ มลาอิกะฮ์มีหน้าที่ในการบันทึกการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ทั้งดีและชั่ว เราต้องศรัทธาว่า มลาอิกะฮ์นั้นมีจริง พระองค์ทรงสร้างพวกเขามาจากرسی มลาอิกะฮ์ไม่มีเพศ ไม่กิน ไม่ดื่ม ไม่นอน ไม่มีบิดา ไม่มีบุตร ไม่มีภรรยา และไม่มีสามี มลาอิกะฮ์มีพลังมาก สามารถทำทุกอย่างตามบัญชาของอัลลอฮ์ ไม่ขัดแย้งคำสั่งของ

พระองค์เป็นบ่าวของอัลลอฮ์ที่มีเกียรติยิ่ง ทำแต่ความดี ไม่ทำความชั่ว มลาอิกะฮ์มีจำนวนมาก ไม่มีใครทราบได้นอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น (การิม อับดุลเลาะฮ์, ม.ป.ป.:31)

อัลลอฮ์ได้ทรงตรัสเกี่ยวกับมลาอิกะฮ์ไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานของพระองค์ไว้ในหลายบท หลายโองการด้วยกัน เช่น ความว่า “...ใครที่เคยเป็นศัตรูต่ออัลลอฮ์ มลาอิกะฮ์ของพระองค์ บรรดาศาสนทูตของพระองค์ ญิบรีล และมีกาอิล (มีกาอีน) นั้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงเป็นศัตรูต่อผู้ปฏิเสธศรัทธาเหล่านั้น” (อัลบะเกาะเราะห์ :98)

สุพล บุญมาเลิศ (2549:117) กล่าวถึงหลักฐานที่ว่ามลาอิกะฮ์คือ

- 1) ได้บอกกล่าวไว้ในอัลกุรอาน
- 2) ได้บอกกล่าวไว้ในซุนนะห์ของท่านรอซูล (ศ็อลฯ)
- 3) มีสาวกหลายท่านได้เห็นมลาอิกะฮ์ในสมรภูมิบิคร์ และมีสาวกอีกหลายท่านที่เคยเห็นญิบรีลซึ่งแปลงร่างเป็นชายหนุ่ม พอท่านกลับไปแล้ว ท่านรอซูลก็บอกว่า “นี่คือญิบรีล ได้มายังพวกท่านมาสอนเรื่องศาสนาของพวกท่านให้พวกท่านได้รู้”
- 4) คนเป็นจำนวนมากหลายล้านคนที่เชื่อว่ามลาอิกะฮ์ตามที่ท่านรอซูลได้ออกให้เขาทราบ
- 5) ในหลักการอิสลามนั้น คนที่ตายไปทุกคนถูกมลาอิกะฮ์มาต (ยมบาล) เอาชีวิตทุกคน
- 6) การที่สายตาของเราองไม่เห็นมลาอิกะฮ์นั้นมิใช่หมายความว่าไม่มีมลาอิกะฮ์ มีหลายสิ่งหลายอย่างในตัวเรานั้น เราไม่เคยเห็นเลยแต่เราเชื่อว่ามี วิญญาณของเรานั้นเราก็ไม่เคยเห็น แต่เราก็เชื่อว่ามีวิญญาณ เพราะเรายังมีชีวิตอยู่ แต่ถ้าคนใดตายไป เราก็เชื่อว่าวิญญาณออกจากร่างไปแล้ว

1.1.3 การศรัทธาในคัมภีร์ของอัลลอฮ์ คลมนรจนัน บากา (2533:31) กล่าวถึงคัมภีร์อัล-กุรอาน และคัมภีร์อื่นๆ ของอัลลอฮ์ที่ได้ประทานแก่ณบิหรือศาสดา คัมภีร์ที่สำคัญมี 4 ฉบับ คือ

- 1) คัมภีร์เตารอต (ไบเบิ้ลเก่า) ที่ประทานให้แก่ณบีมูซา (โมเสส)
- 2) คัมภีร์อินญีล (ไบเบิ้ลใหม่) ที่ประทานให้แก่ณบิอิซา (เยซู)
- 3) คัมภีร์ชะบูร์ ที่ประทานให้แก่ณบิคาอู๊ด อะลยฮิสสลาม
- 4) คัมภีร์อัลกุรอาน ที่ประทานให้แก่ณบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ซึ่งเป็นคัมภีร์ฉบับสุดท้ายโดยมีผลบังคับไปจนวันกียามะห์ (วันสิ้นโลก)

มานี ชูไทย (2544:162) กล่าวถึง การศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์นั้นแบ่งออกเป็น 2
ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ศรัทธา เชื่อ และยอมรับว่าบรรดาคัมภีร์ก่อนๆ เช่น คัมภีร์เตวาร็อค
คัมภีร์อินญิล คัมภีร์ชะบูร์ เป็นต้น เป็นคัมภีร์ที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาให้แก่นบีเหล่านั้นจริง โดยไม่
ต้องปฏิบัติตามเนื้อหาสาระของคัมภีร์เหล่านั้นแต่ประการใด

ขั้นตอนที่ 2 ศรัทธา เชื่อ และยอมรับว่า คัมภีร์อัลกุรอานนั้นเป็นคัมภีร์ฉบับ
สุดท้ายที่อัลลอฮ์ทรงประทานลงมาให้แก่บิหมฮัมมัด (ศ็อลฯ) จริงเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต
การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานนั้นอิบาคะห์ (เป็นการภักดีต่ออัลลอฮ์) และจะได้รับผลตอบแทนจาก
พระองค์ ผู้ที่เป็นมุสลิมจะต้องศึกษาหาความรู้อย่างถ่องแท้แล้วนำคำสั่งไปปฏิบัติและออกห่างจาก
สิ่งอัลลอฮ์ทรงห้าม การศรัทธาต่อคัมภีร์อัลกุรอาน โดยไม่นำพาต่อข้อใช้ข้อห้ามในคัมภีร์นั้น ถือ
ว่าเป็นมุสลิมที่ได้ศรัทธาต่อคัมภีร์เลย

1.1.4 การศรัทธาในรอซูลทั้งหลายของอัลลอฮ์ (ศาสดา) สุฟล บุนญมาลิส
(2549:122) กล่าวว่า นอกจากนบิหมฮัมมัด (ศ็อลฯ) ซึ่งเป็นรอซูลท่านสุดท้ายแล้วยังมีรอซูลท่าน
อื่นๆ อีก 24 ท่าน ศรัทธาว่ารอซูลของอัลลอฮ์เป็นผู้มีคุณสมบัติเฉพาะเป็นผู้ไว้บาปและสามารถได้
โทษแทนมนุษย์ มุสลิมจะต้องศรัทธาว่า อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งคนจำนวนหนึ่งให้เป็นศาสดา (นบี) และ
เป็นศาสนทูตของพระองค์

นบี(ศาสดา) คือมนุษย์เพศชายที่เป็นคนดี มีคุณธรรม เจริญฉลาดที่อัลลอฮ์ทรง
แต่งตั้งให้เป็นคนสำคัญของพระองค์และได้รับ โองการจากพระองค์โดยไม่ต้องประกาศหลักธรรม
คำสอนของพระองค์

รอซูล(ศาสนทูต) คือ ผู้นำสารหรือถ่ายทอดคำสอนของอัลลอฮ์แก่ประชาชาติทั้ง
มวล รอซูลทุกท่านเป็นบุคคลที่อัลลอฮ์คัดเลือก เป็นมนุษย์เพศชาย ที่เป็นคนดี มีคุณธรรม เจริญ
ฉลาดที่อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งให้เป็นศาสนทูตและได้รับ โองการจากพระองค์ เป็นผู้นำคำสอนของ
พระองค์มาเผยแผ่ ประกาศแก่กลุ่มชนของพวกเขา

การิม อับดุลเลาะ (ม.ป.ป.:23-25) จำนวนของบรรดานบีนั้น มีจำนวน 120,000
ท่าน ส่วนบรรดารอซูลนั้นมี 313 ท่าน แต่ที่กล่าวอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานนั้นมี 25 ท่านเท่านั้น ซึ่ง
จำนวนตัวเลขดังกล่าวที่เราได้รับทราบจากคำกล่าวของท่านนบิหมฮัมมัด (ศ็อลฯ) เมื่อสาวกของ
ท่านที่เชื่อว่า อะบยูร์ อัลมิฟารียฺ ได้ถามท่านถึงจำนวนนบี และรอซูลโดยท่านได้ตอบว่า “(ที่เป็น
นบีนั้น) จำนวน 120,000 ท่าน และเป็นรอซูลนั้นจำนวน 313 ท่าน”

ส่วนที่กล่าวนามไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอาน 25 ท่าน คือ

1. นบิอาดัม อะลัยฮิสสะลาม ชื่อในภาษาลาติน Adam

2. นบีอิศรีล	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Enoch
3. นบินูฮ์	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Noah
4. นบีสูด	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Heber
5. นบีสอและฮ์	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Methusaleh
6. นบีอิบรอฮีม	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Abraham
7. นบีอิสมาอีล	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Ishmael
8. นบิลูฏ	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Lot
9. นบีอิสฮาก	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Isaac
10. นบียะอ์กู๊บบ	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Jacob
11. นบียูซุฟ	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Joseph
12. นบีมูซา	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Moses
13. นบิฮารูน	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Aaron
14. นบิซุฮัยบ	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Jethro
15. นบิซาคาเรีย	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Zacharias
16. นบิยะหุยา	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน John Baptist
17. นบิดาวิด	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน David
18. นบิสุลัยมาน	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Solomon
19. นบิอีลยาส	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Elias
20. นบิอัยยูบ	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Job
21. นบิอัล-ยะสะอู	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Elisha
22. นบิยูนุส	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Jonah
23. นบิอิซา	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Jes
24. นบิซุลกิฟลี	อะลัยฮิสสะลาม	ชื่อในภาษาลาติน Isaiah, Obadiah
25. นบิมูฮัมหมัด	คือลัลลอลฮู	ชื่อในภาษาลาติน Muhammad

อะลัยฮิ วะลัยฮิ วะสัลลัม

สุพล บุญมาเลิศ (2549: 89) กล่าวเพิ่มเติมว่าในจำนวนรอซูล 25 ท่านที่ได้กล่าวใน คัมภีร์อัล-กุรอานนั้น มีจำนวน 5 ท่านที่เรียกว่า “อูลูลอัซมิ” คือผู้ที่มีความเด็ดเดี่ยวที่สุด ตามลำดับ ดังนี้ คือ

1. ท่านนบิมูฮัมหมัด คือลัลลอลฮู อะลัยฮิ วะลัยฮิ วะสัลลัม

2. ท่านนบีอิบรอฮีม อะลัยหิสสลาม

3. ท่านนบีมูซา อะลัยหิสสลาม

4. ท่านนบีอีซา อะลัยหิสสลาม

5. ท่านนบีนูฮ์ อะลัยหิสสลาม

บรรดาเราะซูลจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. ศิคค์ คือมีวาจาสัตย์ ไม่โกหก ไม่พูดเท็จ

2. อะมานะห์ คือ ซื่อสัตย์สุจริต ไว้วางใจได้ ไม่ฝ่าฝืนคำสั่งของอัลลอฮ์ ไม่ทำ

ความชั่ว

3. พะฎอนะห์ คือ เฉลียวฉลาด ไม่โง่เขลา รู้ทันคน

4. ตับลีฆ คือ นำคำสอนไปเผยแผ่ต่อมวลชน

1.1.5 การศรัทธาในวันสุดท้ายหรือในเรื่องปรโลก (วันกิยามะฮ์) อิบุนมัซรู (2526: 45) มุสลิมเชื่อว่าไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด แต่ชีวิตแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ ชีวิตในโลกนี้ ชีวิตในบรซัค หรือในหลุมฝังศพหลังจากที่ตายไปแล้ว และชีวิตที่ถูกทำให้ฟื้นขึ้นอีกในวันปรโลก หรือวันกิยามะฮ์เพื่ออัลลอฮ์จะได้ทรงตัดสิน พิพากษาการกระทำใน โลกนี้ ผู้ศรัทธาที่ประกอบการดี จะได้รับสวรรค์เป็นการตอบแทน แต่ผู้ที่กระทำความชั่วจะได้รับโทษตั้งแต่อยู่นในหลุมศพและถูก ลงโทษในนรกด้วย

ผู้ที่เป็นมุสลิมจะต้องศรัทธา เชื่อว่าโลกที่เราอาศัยอยู่นี้จะต้องมีวันดับสลาย ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้จะต้องดับสิ้น ยกเว้นอัลลอฮ์เพียงองค์เดียว เมื่อโลกดับสลายไปแล้ว คนดีก็จะได้รับผลตอบแทนด้วยสวนสวรรค์ คนชั่วก็จะต้องเข้าสู่นรก คนที่ทำไม่ดีก็จะต้องถูกลงโทษในนรก จนกว่าจะฟื้นโทษคนเลวสุดๆ จะอยู่ในนรกตลอดกาล

สุฟล บุญมาลิส (2549:127-129) ส่วนวันสิ้นโลกจะเกิดขึ้นเมื่อไรนั้น ไม่มีใครจะทราบ กำหนดเวลาได้นอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น ครั้งหนึ่งญิบรีลได้ถามท่านนบีว่า วันสิ้นโลกจะเกิดขึ้นเมื่อไร ท่านนบีตอบว่า ผู้ถูกถามก็ไม่รู้ดีไปกว่าผู้ถามหมายความว่า ท่านนบีและญิบรีลก็ไม่รู้

แต่มีสัญญาณบ่งบอกว่าใกล้วันอาคิเราะห์(วันสิ้นโลก) เข้ามาทุกทีแล้ว เช่น

- ใกล้วันอาคิเราะห์หรือวันกิยามะฮ์ จำนวนผู้หญิงจะมากกว่าผู้ชาย

- ใกล้วันกิยามะฮ์จะมีการฆ่า การนองเลือดกันอยู่เสมอๆ ซึ่งขณะนี้ในแต่ละวัน

จะมีการฆ่ากันมาก ซึ่งจะทราบได้จากสื่อมวลชน

- แผ่นดินจะไหวอยู่เรื่อยๆ ดังที่เราได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ

- เกิดโรคระบาดอย่างรุนแรง เช่น โรคซาร์ ไข้หวัดนก ไข้หวัดใหญ่ 2009 เป็น

ต้น

- ทรัพย์สินท่วมทันแต่หาผู้รับบริจาคไม่ได้
- เกิดความโกลาหลวุ่นวายบ่อยครั้ง
- เกิดความวุ่นวายโกลาหลทางตะวันออก
- ความซื่อสัตย์สุจริตสูญหาย
- คนชั่วมาก และมีการร่วมมือกับอบธรรม
- ชุนนะห์ของท่านรอซูลถูกมองข้าม
- ดวงเดือนจะโตขึ้น
- ฝนตกชุก แต่พืชพันธุ์ธัญญาหารน้อยลง
- แม่น้ำยูเฟรติสจะเหือดแห้ง ภูเขาทองคำจะไหลขึ้นมา
- สัตว์ และสิ่งของจะพูดได้
- คนอยากตายอันเนื่องมาจากความรุนแรงของภัยพิบัติ
- มีการตายอย่างกะทันหัน
- ชาวโรมัน (ฝรั่ง) จะมีมากขึ้นและจะทำการสู้รบกับมุสลิมบ่อยครั้ง
- เมืองมาดินะห์จะขับคนเลวออก
- แผ่นดินจะถล่ม 3 ครั้ง
- ท้องฟ้าปล่อยหมอกควันพิษออกมา
- ดวงอาทิตย์จะขึ้นทางทิศตะวันตก
- สัตว์ประหลาดจะออกมา
- ยะญูญ์ หรือมะญูญ์ (มนุษย์หรือสัตว์ประเภทหนึ่ง) จะออกมา
- ท่านนบีอีซา อะลัยฮิสสลามจะลงมา
- ไฟไหม้ไล่ต้อนผู้คน ไปสู่ที่ชุมนุม

1.1.6 การศรัทธาในกฎแห่งการกำหนดศภาวะ อันได้แก่กฎแห่งธรรมชาติหรือกฎกำหนดที่มีในจักรวาลและทั่วๆ ไปรวมทั้งมนุษย์ กล่าวคือ อัลลอฮฺทรงสร้าง ทำให้สมบูรณ์ทรงนำทางและทรงกำหนดศภาวะในแบบการทดลอง และในแบบที่เลือกได้ ซึ่งหมายถึงมนุษย์มีสิทธิใช้สติปัญญาเลือกเฟ้นได้ เลือกทางเดินได้

มุสลิมจะต้องศรัทธา เชื่อ และยอมรับว่าในโลกนี้อัลลอฮฺทรงมีให้ทั้งความดี และความชั่ว และพระองค์ทรงบอกไว้ในคัมภีร์ของพระองค์ว่าสิ่งนี้ดี และสิ่งนี้ชั่ว และยังได้ส่งรอซูลมาบอกกล่าว ชี้แจง และแนะนำเอาไว้อีกด้วย คนที่ปฏิบัติตามสิ่งที่ดีๆ และคำสั่งใช้ของอัลลอฮฺ เขาก็จะได้รับความดีและได้สวรรค์เป็นสิ่งตอบแทน แต่ถ้าเขาฝ่าฝืน ไม่เชื่อฟัง ไม่ปฏิบัติตามละเมียดขอบเขต

ของพระองค์ ก็ถือว่าเขาเป็นคนชั่ว ก็จะได้รับผลตอบแทนที่ชั่วทั้งในโลกนี้และปรโลก ได้รับการทรมานอย่างแสนสาหัส (การิม อับดุลเลาะห์, ม.ป.ป.:72)

ในขณะที่เดียวกันในโลกนี้ยังมีซัยยิดอนมารร้ายที่จะคอยล่อลวง ชักจูงเราไปในทางที่ไม่ดี เราอย่าหลงระเหิงไปกับมัน เราต้องขำเกรงอัลลอฮ์อยู่เสมอ สร้างสมอีมานของเราถ้าจิตใจของเราไม่เด็ดเดี่ยว ไม่มั่นคง เราก็จะตกเป็นทาสของมันตลอดไป

แต่ถึงอย่างไรก็ตามคนที่หลงผิด กระทำสิ่งไม่ดีอัลลอฮ์ก็ยังเปิดโอกาสให้เขากลับตัว ขอภัยโทษต่ออัลลอฮ์โดยกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดีเสียพระองค์ก็จะทรงเมตตาเรา โลกของเรามีสิ่งที่ไม่ดีมากมาย ขอให้เราปฏิบัติตัวอยู่ในคำสอนและกฎเกณฑ์ที่อัลลอฮ์กำหนดเราจะได้รับความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

สุพล บุญมาเลิศ(2549:132-133) กล่าวว่า ในการกลับตัวนั้น ถ้าเป็นความคิดระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮ์มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. จะต้องถอนตัวจากความชั่วโดยสิ้นเชิง
2. จะต้องเสียใจในความคิดที่ได้กระทำมา
3. จะต้องตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะไม่กลับไปทำความผิดนั้นอีก

แต่ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ก็จะต้องเพิ่มอีก 1 ข้อ คือ

4. จะต้องขอให้ผู้นั้นยกโทษให้ไม่เอาความกับเราถ้าไปขโมยทรัพย์ของเขา

ก็จะต้องคืนทรัพย์นั้นให้กับเจ้าของเขา หรือคืนเป็นราคาให้ เป็นต้น

1.2 หลักการปฏิบัติ (รูกนอิสลาม)

หลักปฏิบัติหรือรูกนอิสลามแบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ

1.2.1 มุสลิมทุกคนต้องกล่าวปฏิญาณตนหรือที่เรียกว่า กล่าว “กาละมีฮ์ชาฮาดะฮ์” 2 ประโยค ว่า “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” ซึ่งมีความหมายว่า ความว่า “ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าแท้จริงไม่มีพระเจ้าอื่นใดเว้นแต่อัลลอฮ์องค์เดียว และ “มุฮัมมะดุร รสุลุลลอฮ์” มีความหมายว่าแท้จริงท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) เป็นรอสูลของอัลลอฮ์ การกล่าวปฏิญาณเป็นการยอมรับว่า จะไม่ตั้งภาคีหรือนำสิ่งอื่นใดมาเทียบเทียมอัลลอฮ์ และจะเชื่อและปฏิบัติตาม (คำสั่งของ) อัลลอฮ์และรอสูล (ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ)) ทุกประการ(สตาพร ขวัญยืน,2513:37)

การปฏิญาณตน 2 ประโยคนี้ เป็นการประกาศตนเป็นมุสลิมและให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของอิสลามทุกประการ

1.2.2 มุสลิมต้องกระทำละหมาดทุกวันๆ ละ 5 เวลา หมายความว่า จะต้องปฏิบัติละหมาดที่บังคับ 5 เวลา เมื่ออายุถึงเกณฑ์บังคับ การทำละหมาดนั้นเป็นการปฏิบัติศาสนกิจหรือเข้าเฝ้าแสดงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ (ภาคบังคับ) วันละ 5 เวลา คือ ก่อนตะวันขึ้น บ่าย เย็น

คำ (หลังตะวันตกดิน) และกลางคืน การละหมาดมีอิริยาบถต่างๆ เช่น ยืน ยกมือ โค้ง กราบ นั่ง หันทางขวาและซ้าย พร้อมทั้งกล่าวสวดและขอพรต่ออัลลอฮ์ (เป็นภาษาอาหรับ) ตามที่ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้ให้แบบอย่างไว้ และให้ละหมาดในกรณีหรือวาระอื่นๆ เพื่อแสวงความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ (ต้องศึกษาเพราะการละหมาดเป็นอิบาดะฮ์ที่จำกักรูปแบบซึ่งต้องปฏิบัติตามแบบอย่างที่ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ปฏิบัติเป็นตัวอย่างไว้ทุกประการ) (มานี ชูไทย, 2544: 65)

การปฏิญาณตน 2 ประโยค เป็นการแสดงถึงความเป็นมุสลิม แต่การละหมาดเป็นการแสดงว่า มุสลิมต่างจากศาสนิกชนอื่นและเป็นภารกิจแรกที่อัลลอฮ์ จะทรงสอบสวนมนุษย์ในวันกิยามะฮ์ หรือวันแห่งการฟื้นคืนชีพหรือวันฟื้นคืน อิสลามสั่งให้มุสลิมทุกคนสอนลูกให้ละหมาดเมื่ออายุ 7 ขวบ และเมื่ออายุ 10 ขวบ ให้ละหมาดให้ครบถ้าไม่ละหมาดให้ตีได้

1.2.3 มุสลิมต้องบริจาคทรัพย์ “ชะกาต” หมายถึง ทรัพย์สินที่จะต้องแบ่งออกจากรรดาทรัพย์สินที่เราเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เพื่อเอากไปบริจาคแก่ผู้มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งตามที่ศาสนาได้กำหนด การบริจาคชะกาตถือเป็นหน้าที่บังคับแก่มุสลิมทุกคน ที่เรียกว่าชะกาตนั้น เพราะเมื่อจ่ายไปแล้วก็หวังว่าจะมีความเพิ่มพูน มีความสิริมงคล เป็นการชักฟอกจิตใจและทำให้เกิดความดีเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ (การิม อับดุลเลาะห์, ม.ป.ป.: 283)

กลุ่มคนที่มีสิทธิได้รับชะกาต อัล-กูรออันได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ดังความหมายความว่า “แท้จริง ชะกาตนั้น สำหรับบรรดาฟาเกิร (คนยากจน) มิสกิน (คนขัดสน) อามิล (เจ้าหน้าที่บริหารชะกาต) บรรดามุอัลลัฟ (มุสลิมใหม่) ที่ต้องโน้มน้าวใจให้สงบ อรริกอบ (เพื่อปลดปล่อยทาสให้เป็นไท) อัลฆอริมีน (เพื่อคนที่ติดหนี้สิน) ฟิสะบิลิลลาฮ์ (ในหนทางของอัลลอฮ์) และอิบนุสะบิล (คนเดินทาง) ซึ่งถือเป็นความจำเป็นหนึ่งเพื่ออัลลอฮ์ อัลลอฮ์ทรงรอบรู้อีกทั้งทรงสามารถยิ่ง” (อัล-เตาบะฮ์ 9: 60)

บรรจง บินกาซัน (2547: 91) สามารถขยายความถึงบุคคลที่มีความเหมาะสมที่จะได้รับชะกาต มี 8 ประเภท คือ

1. ฟาเกิร หมายถึง คนอนาถา หรือ บุคคลที่ไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินใดๆ เลยหรือไม่มีงานทำที่แน่นอน และไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตนได้

2. มิสกิน หมายถึง คนขัดสน หรือบุคคลที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดึกว่าคนในประเภทที่ 1 โดยได้รับรายได้ในระดับเส้นแห่งความยากจน พวกเขาอาจมีงานทำที่แน่นอนและมีทรัพย์สินอยู่บ้างเล็กน้อย แต่ก็ไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของตนเองได้

3. อามิล หมายถึง ผู้เก็บชะกาตที่มีสิทธิได้รับชะกาต เนื่องจากการบริการของเขา

4. มุอัลลัฟ หมายถึง คนที่เพิ่งเข้ารับอิสลามใหม่ๆ รวมถึงผู้ที่มีแนวโน้มจะเข้ารับอิสลาม พวกเขาจะได้รับเงินชะกาตเพื่อรื้อยรัคความเป็นพี่น้องและเพื่อกล่อมเกลาคใจเขาให้มั่นคงกับอิสลามตลอดไป

5. อรัริกอบ หมายถึง บ่าวทาสที่ต้องปลดปล่อยให้เป็นไท ซึ่งในยุคนี้ไม่มีทาสอันนี้ จึงเปรียบเทียบกับรูปแบบของการตกเป็นทาสในทางอ้อม เช่น สังคมมุสลิมที่ถูกกดขี่ข่มเหง การจับกุมคุมขังทางการเมืองโดยไม่เป็นธรรม เป็นต้น

6. อัลฆอมมีรีน หมายถึง คนมีหนี้สิน ที่ไม่ผิดต่อแนวทางแห่งอิสลาม

7. ฟีสะบีลิลลาฮฺ คือ ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ในลักษณะของการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม รวมถึงการสร้างโรงพยาบาล ศูนย์การศึกษา การให้ทุนแก่นักศึกษา เป็นต้น

8. อิบนุสะบิล หมายถึง ผู้ที่เดินทาง และเป็นการเดินทางที่ไม่ผิดต่อหลักการของศาสนา

โดยสรุปแล้ว ผู้มีสิทธิได้รับชะกาตข้างต้น ประกอบไปด้วยเหตุผลหลักดังนี้

1. เพราะความยากจน (ประเภทที่ 1 และ 2)
2. เพราะฐานะภาพเฉพาะ (ประเภทที่ 4, 5, 6 และ 8)
3. เพราะการบริการ (ประเภทที่ 3)
4. เพราะการทำงานเพื่อสถาปนอิสลาม (ประเภทที่ 7)

1.2.4 มุสลิมต้องถือศีลอดทุกวันตลอดเดือนรอมฎอน คือ การละเว้นจากการกิน การดื่ม การเสพย์ การร่วมเพศในเวลากลางวัน การพุดจาเหลวไหล และการประพฤติชั่วทุกรูปแบบ ตั้งแต่ก่อนแสงอรุณขึ้นจนตะวันตกดินชาวบ้านเรียกว่า “ถือบวช” การถือศีลอดเป็นการขัดเกลากิเลสในตนเอง ฝึกให้มีความอดทนต่อสิ่งเข้ายวน ฝึกให้มีความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ในขณะที่ถือศีลอด ถ้าเขาจะแอบไปกิน หรือดื่ม หรือร่วมประเวณีในเวลากลางวันซึ่งทำให้เสียศีลอด แล้วมาตีหน้าชื่อว่าถือศีลอด ก็คงไม่มีใครรู้ แต่ผู้ถือศีลอดจะไม่ทำเช่นนั้นเพราะศรัทธาว่าอัลลอฮ์ทรงรู้ ทรงเห็น และเขาหวังความโปรดปรานจากพระองค์ ฝึกให้รู้จักเห็นใจและเมตตาผู้อื่น เช่น ได้เปรียบเทียบกับความรู้สึกว่าขณะที่ตนเองหิวโหยในเวลากลางวันและมีโอกาสจะได้กินอิ่มหลังตะวันตกดินนั้น มีความรู้สึกอย่างไร กับผู้ที่หิวโหยและไม่รู้ว่าเมื่อไรเขาจะมีอาหารกิน หรือคนอดอยากขนาดที่จำไม่ได้ว่าเขากินอิ่มครั้งสุดท้ายเมื่อไรนั้น เขาจะรู้สึกอย่างไร ฯลฯ นอกจากนี้การถือศีลอดเป็นการฝึกอบรมคุณธรรมขั้นสูง คือ ฝึกอบรมและขัดเกลากตนเองขณะกำลังหิวซึ่งเป็นช่วงที่คนโมโหง่ายที่สุด เป็นต้น(สุพล บุญมาเลิศ,2549:249)

1.2.5 มุสลิมต้องเดินทางไปบิอาเพื่อพิธีอัจญ์ที่นครเมกกะฮ์ 1 ครั้งในขณะที่มีชีวิตอยู่ หากมีความสามารถที่จะเดินทางไปกลับได้ เป็นข้อกำหนดเฉพาะมุสลิมทั้งชายและหญิงที่

บรรลุลักษณะทางศาสนา (ชายเริ่มมีความกำหนัด และหญิงเริ่มมีประจำเดือน) และมีความสามารถไปทำฮัจญ์ได้ คือมีความพร้อมด้านการเงิน สุขภาพ (กายและจิต) และการคมนาคมสะดวกปลอดภัย (มานี ซูไทย, 2544:212)

พิธีฮัจญ์ ประกอบที่นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เมื่อกลับจากทำฮัจญ์ ผู้ทำฮัจญ์มิได้มียศ ศักดิ์เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด เดิมเป็นนาย ก. ก็ยังคงเป็นนาย ก. อยู่เช่นเดิมเพียงได้มีโอกาสปฏิบัติตามหลักปฏิบัติพื้นฐานหรือหลักการอิสลามข้อที่ 5 เท่านั้น

1.3 หลักคุณธรรม (อิฮसान)

บัณฑิตย์ สะมะอุนและคณะ (2549:21-22) ได้กล่าวถึง หลักคุณธรรมที่สรุปเป็นความเข้าใจง่ายๆ ว่าเป็น “การกระทำหรือการนมาสการต่อพระเจ้าที่ต้องมีจิตสำนึกว่า พระเจ้าทรงเห็นการกระทำของมนุษย์ตลอดเวลา แม้ว่ามนุษย์จะไม่เห็นพระเจ้า แต่ทุกการกระทำของมนุษย์นั้นพระเจ้าทรงเห็นอยู่ตลอดเวลา”

2. การศึกษาแบบสมัครใจ คือ การศึกษาวิชาการในสายอาชีพหรือสายสามัญ ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคนที่ต้องแสวงหาความรู้ด้านนี้ ถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกันทางสังคมที่ต้องรับผิดชอบ โดยจำเป็นต้องสร้างผู้มีความรู้ด้านนี้ต่อสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ความคิดหรือความรับผิดชอบดังกล่าวเป็นความจำเป็นทางสังคมร่วมกัน ไม่ใช่เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทุกคน ดังนั้น ในสังคมมุสลิมจึงมีพันธะร่วมกันในการสร้างผู้รู้ด้านนี้ให้ครบถ้วน เป้าหมายหลักทางด้านศาสนาคือ สมาชิกในสังคมต้องมาช่วยสร้างสังคมที่มีความพร้อมทั้งด้านศาสนาและทางอาชีพหรือสามัญ(บัณฑิตย์ สะมะอุนและคณะ, 2549:22)

2.4 กระบวนการศึกษาและความรู้ของอิสลาม

บัณฑิตย์ สะมะอุนและคณะ(2549:22-24) กล่าวถึง กระบวนการศึกษาและความรู้ของอิสลามวางอยู่บนมาตรฐานและตัวชี้วัด 4 ประการ คือ

2.4.1 อัล-กุรอาน เป็นคัมภีร์ที่ประทานมาจากพระเจ้า (อัลลอฮ์) และเป็นคัมภีร์เล่มสุดท้ายสำหรับ โลกนี้ คัมภีร์ที่สำคัญของอิสลามนั้นมีหลายเล่มและถือว่าเป็นคัมภีร์ที่ประทานมาจากพระเจ้าเช่นเดียวกัน เช่น ซาบูร (ประทานให้แก่ศาสดาดาวูดหรือเดวิด) อินญีล/ไบเบิ้ลใหม่ (ประทานให้แก่ศาสดาอีซาหรือเยซู) เदारอด/ไบเบิ้ลเก่า (ประทานให้แก่ศาสดามูซาหรือโมเซส) และอัล-กุรอาน (ประทานให้แก่ศาสดามุฮัมมัด)

อัล-กุรอานเป็นคัมภีร์ที่ยืนยันคัมภีร์ในอดีตของอิสลามทั้งหมดซึ่งคัมภีร์ในอดีตนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวบทและความหมาย อัล-กุรอานจึงเป็นมาตรฐานของบรรดาคัมภีร์ในอดีต

แต่ไม่ใช่มีเป้าหมายเพื่อการปฏิเสธคัมภีร์ในอดีตทั้งหมด เพราะบางส่วนยังเป็นหลักฐานอ้างอิงให้กับคัมภีร์อัล-กุรอานได้ นอกจากนั้นคัมภีร์ในอดีตยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่อัล-กุรอานไม่ได้กล่าวไว้ แต่หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ให้ใช้อัล-กุรอานเป็นมาตรฐาน

2.4.2 ชุมนนะห์ คือ แบบอย่างของคำพูด การกระทำของศาสดามูฮัมหมัดในช่วงที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นการอธิบายตัวตนของอัล-กุรอาน ให้มีความละเอียดและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยศาสดามูฮัมหมัดมีหน้าที่อธิบายความหมายของอัล-กุรอานแก่ประชาชาติให้ครบถ้วนสมบูรณ์ อัล-กุรอานจึงเป็นตัวแทน ส่วนชุมนนะห์เป็นคำอธิบายตัวแทนของอัล-กุรอานอีกขั้นตอนหนึ่ง ทั้งสองส่วนนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มุสลิมต้องยึดมั่นและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมุสลิม

2.4.3 อิจมาอ์อุลามาอ์ คือ การตีความปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากที่ศาสดามูฮัมหมัดสิ้นชีวิตแล้ว เพราะในช่วงที่ท่านศาสดายังมีชีวิตอยู่ศาสดาจะเป็นผู้ให้คำตอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวของท่านเอง เมื่อท่านเสียชีวิตลงหน้าที่นี้ตกอยู่ในบรรดาอุลามาอ์ (ผู้รู้ทางศาสนา ระดับสูง) บรรดาผู้รู้จะร่วมกันระดมความคิด และหาทางออกต่อปัญหาที่เกิดขึ้นให้ตรงและสอดคล้องกับอัล-กุรอานและชุมนนะห์มากที่สุด จนออกมาเป็นมติจากบรรดาผู้รู้ ในส่วนนี้เรียกว่า “อิจมาอ์” ดังนั้นคำว่า “อิจมาอ์อุลามาอ์” จึงหมายถึง มติของบรรดาผู้รู้โดยการหาทางออกให้แก่ปัญหาที่เกิดขึ้น มติที่ออกมาจากบรรดาผู้รู้นี้เป็นมติส่วนใหญ่ทั้งที่เอกฉันท์และไม่เอกฉันท์โดยนำมาจากหลักฐานของอัล-กุรอานและชุมนนะห์

2.4.4 กียาส คือ การเปรียบเทียบกับปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการอิสลามให้มากที่สุด โดยปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ไม่เคยมีหลักฐานปรากฏอยู่ในอัล-กุรอาน ชุมนนะห์ และมติของบรรดาผู้รู้มาก่อน การเปรียบเทียบปัญหาให้สอดคล้องกับหลักฐานทั้งสามเป็นความละเอียดอ่อนของการแก้ไขปัญหาคำอื่นตอนหนึ่ง

2.5 เป้าหมายของการศึกษาในอิสลาม

บรรจง บินกาซัน (2544:12) กล่าวว่า เป้าหมายของการศึกษาในศาสนาอิสลามมีดังต่อไปนี้ เป้าหมายแรก คือ รู้จักอัลลอฮ์ การศึกษาหรือเรียนรู้เพื่อให้รู้จักอัลลอฮ์ คือ เป้าหมายแรกของอิสลาม ทั้งนี้เพราะอัลลอฮ์คือพระเจ้า และผู้ทรงสร้างทุกสรรพสิ่ง เมื่อรู้จักอัลลอฮ์แล้วสิ่งที่จำเป็นต้องศึกษาต่อมาก็คือศาสนาของอัลลอฮ์และศาสนาของอัลลอฮ์ก็คืออิสลาม

เป้าหมายที่สอง คือ มีศีลธรรม เพียงรู้จักอัลลอฮ์แต่ไร้ศีลธรรมถือว่าไม่ถูกต้อง กล่าวคือ การศึกษาเพื่อฝึกฝนและขัดเกลาทางศีลธรรมเป็นเรื่องจำเป็น เป้าหมายของการศึกษานั้นต้องไม่ใช่เพื่อการหาอำนาจเงินทอง แสวงหาความรู้เรื่อง โอ้อวด หรือแข่งขันกับคนอื่น แต่ทว่าต้องศึกษาเพื่อขัดเกลาตนเองให้ใกล้ชิดกับอัลลอฮ์มากยิ่งขึ้น

เป้าหมายที่สาม คือ เอาโลกนี้และโลกหน้า แต่โลกหน้าคือบั้นปลาย อิสลามเรียกร้องให้ทุกคนศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลกควบคู่กันไป

เป้าหมายที่สี่ คือ การศึกษานั้นต้องมีประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมเพื่อร่วมกันทำอิบาดะห์(ความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์) อิสลามไม่ได้บอกให้ศึกษาหาความรู้ที่ไร้ประโยชน์ หรือเน้นแค่ตัวเขาโดยไม่มอบอะไรให้สังคมส่วนรวม

เป้าหมายที่ห้า คือ ศึกษาสายอาชีพทางเทคนิคและอุตสาหกรรมเพื่อการเลี้ยงชีพ อันจะนำไปสู่การเป็นบ่าวที่ดีของอัลลอฮ์ สนับสนุนให้มนุษย์มีความสามารถในการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดของชีวิต

เป้าหมายที่หก คือ อย่าเก็บงำความรู้ แต่ต้องเผยแพร่ด้วย อิสลามต้องการให้ทุกคนศึกษาหาความรู้มาปฏิบัติและเผยแพร่ความรู้ออกไป

ดังนั้นการศึกษาในศาสนาอิสลามจึงมีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาปัจเจกบุคคลให้เป็นผู้ที่มีความขำเกรง มีความภาคภูมิใจในการทำงานเพื่อสังคม ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินชีวิต รักที่จะภักดีต่ออัลลอฮ์ และสร้างสรรค์โลกด้วยการปฏิบัติงานที่ดีในทุกแขนงของชีวิต

3. ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

การศึกษาเป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้ และสามารถนำไปปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม มัสยิด หรือศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) จึงเป็นแหล่งเรียนรู้พื้นฐาน ของนักเรียนในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 6-12 ปี ที่ผู้ปกครองอยากจะอนุรักษ์การใช้ภาษามลายู และต้องการให้บุตรหลานสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องเคร่งครัด

3.1 ความหมาย

สำนักงานคณะกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี (2548:18) ได้อธิบายความหมายของตาดีกาว่า “ตาดีกา” (TADIKA) เป็นคำมาจากภาษามลายู ที่สื่อมาจากการเลี้ยงดูเด็กเล็กในประเทศมาเลเซีย มาจากคำเต็มว่า TAMAN DIDIKAN KANAK KANAK หมายถึง ศูนย์หรือสถานที่ดูแล นำทาง สอนสั่ง ฝึกอบรมให้ความรู้เด็กเล็กๆ หรืออาจหมายถึง ศูนย์พัฒนาเยาวชนวัยประถมศึกษา (6-12 ปี) ในชุมชนของชาวมุสลิมจะมี “มัสยิด” ซึ่งนอกจากจะเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจประจำวันแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาองค์ความรู้ทางศาสนาแก่ชุมชน เพื่อพัฒนาจิตใจสมาชิกในชุมชน ทั้งด้านศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในชุมชน ครูผู้สอนจะเป็นโต๊ะอิหม่าม หรือครูที่เป็นอาสาสมัครจากในชุมชนเอง หรือนักเรียนที่เรียนอยู่ใน

สถาบันการศึกษาปอเนาะในบริเวณใกล้เคียงมาสอน โดยจะมีค่าตอบแทนจากการสอนให้บ้างเล็กน้อย ครูส่วนใหญ่จะมาสอนให้ด้วยใจ ไม่มีเงินเดือนตายตัว แต่ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐได้มีการสนับสนุนเงินเดือนแก่ครูตาดีกาคนละ 2,000 บาท การเรียนตาดีกาจะเป็นการเรียนเพื่อให้เด็กสามารถอ่านออกเขียนได้จะเน้นให้เด็กได้รับรู้ถึงมารยาท การปฏิบัติตัวของมุสลิม การสอนการละหมาด การอ่านอัล-กุรอาน ซึ่งเป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนจะต้องรู้และปฏิบัติได้ถูกต้อง

การจัดการหลักสูตรการเรียนรู้อุ้สำหรับเยาวชนมุสลิม และการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอินประจำมัสยิดในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา มีหลักการสำคัญ คือ

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ และความเข้าใจในหลักการศีกษาอิสลามตอนต้นภาคบังคับ (ฟิรฎูอิน) ของศาสนาอิสลาม
2. เป็นการศึกษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ และยึดมั่นในหลักการศาสนาในการประกอบศาสนกิจและการดำรงชีวิตประจำวัน
3. เป็นการศึกษาที่สนองตอบความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเป็นมุสลิมที่ดี และเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ
5. เป็นการศึกษาพื้นฐานที่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์ได้

3.2 มาตรฐานและหลักสูตรการเรียนการสอนในตาดีกา

สำนักตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 (2548:1-2) กล่าวว่า การจัดทำมาตรฐานและหลักสูตรการเรียนรู้อิสลามศึกษาฟิรฎูอิน (ภาคบังคับ) มุ่งให้ผู้เรียนมีความศรัทธามั่น ปฏิบัติตามบทบัญญัติของอิสลาม และคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) มีคุณธรรม จริยธรรม อิสลามที่ดี อันจะก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ จึงได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในสถานศึกษาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. โครงสร้างการจัดการเรียนการสอน

1.1 ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 2 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการผู้เรียน คือ

ช่วงชั้นที่ 1	ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น	ปีที่ 1 – 3
ช่วงชั้นที่ 2	ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น	ปีที่ 4 – 6

1.2 สารระการเรีนรู้

สารระการเรีนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรีนรู้และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรีน ประกอบด้วย 8 รายวิชา ดังนี้

ตาราง 2 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอีน ประจำมัศยิดพ.ศ. 2548

ที่	สารระการเรีนรู้	ช่วงชั้นที่ 1				ช่วงชั้นที่ 2	
		ปีที่ 1 (ชม./ปี)	ปีที่ 2 (ชม./ปี)	ปีที่ 3 (ชม./ปี)	ปีที่ 4 (ชม./ปี)	ปีที่ 5 (ชม./ปี)	ปีที่ 6 (ชม./ปี)
1	อัล-กุรอาน	40	40	40	40	40	40
2	อัล-หะดีษ	40	40	40	40	40	40
3	หลักศรัทธา	40	40	40	80	80	80
4	ศาสนบัญญัติ	80	80	80	40	40	40
5	ศาสนประวัติ	40	40	40	40	40	40
6	จริยธรรม	40	40	40	40	40	40
7	ภาษาอาหรับ	80	80	80	80	80	80
8	ภาษามลายู	80	80	80	80	80	80
กิจกรรมพัฒนาผู้เรีน		40	40	40	40	40	40
รวม	480	480	480	480	480	480	

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี พ.ศ.2548:9

1.3 มาตรฐานการเรีนรู้ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัศยิด (ตาศีกา)

หลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอีนประจำมัศยิด กำหนดมาตรฐานการเรีนรู้ 8 สารระการเรีนรู้ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรีนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละสารระการเรีนรู้ เพื่อใช้เป็นจุดหมายในการพัฒนาผู้เรีน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.3.1 มาตรฐานการเรีนรู้การศึกษาอิสลามศึกษาฟิรฎูอีนประจำมัศยิด

เป็นมาตรฐานการเรีนรู้ในแต่ละสารระการเรีนรู้ เมื่อผู้เรีนจบการศึกษาอิสลามฟิรฎูอีนประจำมัศยิด สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

1.3.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 3 และอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 6 และถือเป็นการจบหลักสูตรระดับอิสลามศึกษาตอนต้น

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอีนประจำมัธยม กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคน สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นขึ้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนให้ผู้จัดการหลักสูตรสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้

1.4 เวลาเรียน

หลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอีนประจำมัธยมกำหนดเวลาเรียนในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1 - 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 252 – 440 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5 – 6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4 – 6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 252 – 440 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5 – 6 ชั่วโมง แต่ละช่วงชั้น เปิดสอนสัปดาห์ละ 2 วันๆ ละ 5 – 6 ชั่วโมง หรือสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 2 ชั่วโมง สาระการเรียนรู้ต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ นอกเหนือจากสาระการเรียนรู้ 8 สาระแล้ว สามารถจัดกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ

1.5 เกณฑ์การผ่านช่วงชั้น และจบหลักสูตร

การจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอีนประจำมัธยม ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 ปี ผู้เรียนจะสามารถจบการศึกษาระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น โดยผู้เรียนต้องผ่านการศึกษาระดับชั้นตามเกณฑ์ ดังนี้

1.5.1 ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

1.5.2 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

1.5.3 ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด

1.6 หลักการสำคัญในการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) มุ่งเน้นการสอนศาสนาเป็นหลักและสอนภาษาเพื่อประโยชน์ในการเข้าใจศาสนา หลักสูตรจัดทำโดยผู้นำศาสนา คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และผู้รับผิดชอบตาดีการ่วมกับกระทรวงมหาดไทย โดยให้ยึดถือความเห็น องค์กรความรู้ของผู้นำ ศาสนาคณะกรรมการอิสลาม และผู้รับผิดชอบศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) เป็นหลัก

การจัดการศึกษาด้านศาสนา ต้องเป็นไปตามหลักการศาสนาที่ถูกต้อง ที่กำหนดโดยผู้นำศาสนาอิสลาม และตรงกับความต้องการของประชาชน สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ หลักศาสนาของประชาชนในท้องถิ่น หลักการนี้มีการปรับปรุงเพิ่มเติม โดยจะมีการหารือกับประธานคณะกรรมการอิสลาม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตัวแทนชมรมตาดีกาที่รับผิดชอบการศึกษา และตัวแทนของกระทรวงศึกษาธิการ

1.7 การประเมินผลจะมี 2 ระบบหลักๆ

1.7.1 ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) จะมีการจัดสอบ และประเมินผลกันเอง

1.7.2 ใช้ข้อสอบและมาตรฐานการประเมินของกลุ่ม หรือเครือข่ายศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)

เนื้อหาการประเมินผลจะไม่แตกต่างกันมากนัก โดยจะเน้นการทดสอบในสาระต่างๆ ดังนี้

ภาคปฏิบัติ เช่น ฝึกปฏิบัติศาสนกิจ การละหมาด การท่องคูอาฮ์ (บทขอพร) การอ่านอัล-กุรอาน เป็นต้น

ภาคทฤษฎี เช่น การทดสอบการเขียน ความเข้าใจในเนื้อหาตามที่กำหนดในแต่ละชั้นปี โดยทั่วไปจะมีการทดสอบปีละ 2 ครั้ง โดยแบ่งเป็นปีละ 2 ภาคการศึกษา เช่นเดียวกับการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ

1.8 การบริหารจัดการ

ในแต่ละชุมชนมีอิหม่ามเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบ ให้การศึกษาด้านศาสนาแก่สมาชิกในชุมชน จึงมีการตั้งกรรมการมัสยิด รับผิดชอบการเรียนการสอนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) หรืออาจจะแต่งตั้งบุคคลอื่นๆ ที่เหมาะสมในชุมชน เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบด้วย

การเรียนภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)จะเป็นการเรียนเพื่อให้เด็กได้รู้การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ปลูกฝังให้เด็กรู้จักการทำความดีละเว้นการทำชั่ว ผลที่จะได้รับจากการกระทำ มารยาทที่จะต้องเรียนรู้ในการอยู่ในสังคม ซึ่งเด็กจะต้องนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้เรื่องการเรียนรู้แล้วยังมีการทำกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันกีฬา การแข่งขันอัล-กุรอาน เสริมการเรียนการสอน โดยได้รับความสนับสนุนจากคนในชุมชน

4. ข้อมูลพื้นฐานของตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว (2552:1-3) ได้อธิบายถึงจุดเริ่มต้นและข้อมูลของตำบลทรายขาวที่น่าสนใจดังนี้

4.1 ประวัติความเป็นมาและจุดเริ่มต้นของความเป็นชุมชนทรายขาว

ชุมชนตำบลทรายขาวจัดได้ว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ชุมชนหนึ่งซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานมาก คือ ในอดีตพระยาภักดีชุมพลได้เดินทางมาจากเมืองไทรบุรี (ก่อนรัชกาลที่ 5) เนื่องจากไทรบุรีตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ในระหว่างทางพระยาภักดีชุมพลได้พบกับสถานที่อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำและอาหาร (ชุมชนทรายขาวในปัจจุบัน) เหมาะแก่การตั้งที่อยู่อาศัย พระยาภักดีจึงตัดสินใจตั้งบ้านเรือน ณ ที่แห่งนี้ซึ่งในตอนนั้นมีประชากรเพียงไม่กี่ครัวเรือนซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นที่เดิมที่อยู่มาตั้งแต่สมัยโบราณสมัยที่รัฐกลันตัน ตรัง กานู ไทรบุรี ปะลิส และปีนัง ยังอยู่ในราชอาณาจักรไทย ชาวตำบลทรายขาวได้ติดต่อกับคนไทยในรัฐต่างๆข้างต้นตลอดมา ไปมาหาสู่กันเป็นประจำ อีกทั้งยังมีการติดต่อเพื่อการค้าจากรัฐต่างๆ ด้วย

4.2 ประชากร อาชีพและการนับถือศาสนา

ประชากรของตำบลทรายขาว แยกเป็นชายหญิง ดังนี้ จำนวนประชากรทั้งหมด 4,108 คน เป็นชาย 2,009 คน เป็นหญิง 2,099 คนจำนวนครัวเรือน 1,124 ครัวเรือน การประกอบอาชีพของประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่น การทำสวน, ทำไร่, ทำนา, รับจ้าง, ค้าขายและอื่นๆ ประชากรนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 58.6 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 41.2

4.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ปัจจุบันพื้นที่ของตำบลทรายขาวใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรเนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

- การทำนา พื้นที่ทำนาทั้งหมด 3,442 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำนาที่เกษตรกรเป็นเจ้าของเองทั้งหมด 3,442 ไร่ และทำนาปีละ 1 ครั้ง มีจำนวนครัวเรือนที่ทำนา 525 ครัวเรือน พันธุ์ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่ คือ ช่อสูง ช่อชิง ลูกดำ ฯลฯ

- การทำไร่ พื้นที่ทำไร่ทั้งหมด 1,256 ไร่ จัดเป็นพื้นที่ทำไร่ที่เกษตรกรเป็นเจ้าของ 1,256 ไร่ ขณะนี้พืชไร่ที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ ถั่วลิสง ข้าวโพด ฯลฯ พื้นที่เพาะปลูกจริง 1,256 ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ทำไร่ 145 ครัวเรือน

- การทำสวน พื้นที่ทำสวนทั้งหมด 11,506 ไร่ พื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด 11,506 ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ทำสวน 556 ไร่ ประเภทของพืชที่ปลูก ยางพารา ทุเรียน ลองกอง มะพร้าว ฯลฯ หน่วยธุรกิจ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว

4.4 ข้อมูลด้านสถาบันการศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา มี 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดทรายขาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 3, โรงเรียนบ้านควนลังกา ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 (เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา) โรงเรียนมัธยมศึกษา มี 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านลำหยัง (ปอเนาะ) ตั้งอยู่หมู่ที่ 6

4.5 ข้อมูลด้านสถาบันและองค์กรทางศาสนา

วัด 1 แห่ง คือ วัดทรายขาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว

มัสยิด 4 แห่ง คือ มัสยิดคารุลกุบรอ, มัสยิดนูรุลฮิดายะฮ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว

มัสยิดนัจมุคคิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว

มัสยิดคารุลสะฮาดะห์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว

4.6 ข้อมูลด้านการสาธารณสุข

สถานีอนามัยตำบล 1 แห่ง อัตรากำลังมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 99 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจุดตรวจป้อมยาม 1 แห่ง มีชุด ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน., อปปร, ตำรวจชุมชน

5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

การศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับบริบททางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตมุสลิมกับการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ทฤษฎีทางด้านพัฒนาสังคม เป็นกรอบพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน ดังนี้

5.1 ทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่ (Structural Functional Theory)

Herbert Spencer (อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2545: 71-72) กล่าวว่า ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการ มีรากฐานมาจากชีววิทยา อธิบายถึงการทำงานประสานกันของส่วนต่าง ๆ ในร่างกายของสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ ร่างกายประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ อวัยวะเหล่านี้ต่างทำงานตามหน้าที่ และมีการประสานงานกัน โครงสร้างต่าง ๆ ของสังคม เช่นเดียวกันจะทำงานในหน้าที่ และในขณะเดียวกันก็จะทำงานประสานกันด้วย

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่พัฒนาจาก “ทฤษฎีหน้าที่” ซึ่งมีนักทฤษฎีคนสำคัญคือ August Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim ต่อมา Talcott Parsons นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันเป็นผู้ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วเรียกชื่อทฤษฎีว่า “ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่” โดยมีผู้สนับสนุนที่สำคัญคือ Robert K. Merton

August Comte เป็นนักสังคมวิทยาคนแรกที่น่าความคิดนี้มาใช้อธิบาย “ทฤษฎีหน้าที่” โดยกล่าวว่า สังคมประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ เช่นเดียวกับร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ ทั้งอวัยวะย่อย เช่น เซลล์ต่าง ๆ และอวัยวะใหญ่ เช่น หัวใจ ปอด เป็นต้น ส่วนต่าง ๆ ของสังคมก็มีทั้งที่เป็นส่วนย่อย เช่น ครอบครัว ชนชั้นทางสังคม เป็นต้น และเป็นส่วนประกอบที่ใหญ่ขึ้น เช่น ชุมชน หรือเมือง เป็นต้น ส่วนประกอบเหล่านี้จะทำหน้าที่ของมันเอง และจะทำงานประสานกันด้วยสังคมจึงสามารถดำรงอยู่ได้

Herbert Spencer เป็นผู้สนับสนุนทฤษฎีของ August Comte ที่เน้นในเรื่องการเปรียบเทียบการทำงานของส่วนต่าง ๆ ของสังคมกับการทำงานของส่วนต่าง ๆ ของสังคมกับการทำงานของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ส่วนในเรื่องวิวัฒนาการของสังคมนั้นเขาเชื่อว่า สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ขั้นที่ดีกว่า กล่าวคือ สังคมจะมีขนาดใหญ่ขึ้น โดยการเพิ่มส่วนต่าง ๆ และเพิ่มความซับซ้อนยิ่งขึ้น

Emile Durkheim (อ้างถึงใน สนธิฯ พลศรี,2542:211-212) อธิบายว่า สังคมอยู่รอดได้ด้วยการยึดเหนี่ยวสังคม ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลในสังคมมีสิ่งยึดถือร่วมกัน ในสังคมขนาดเล็กหรือสังคมง่าย ๆ นั้น การยึดเหนี่ยวทางสังคมจะเป็นแบบ Mechanical Solidarity คือ การที่ค่านิยม จารีตประเพณีจะมีอิทธิพลเหนือบุคคลเป็นอย่างมาก และบุคคลในสังคมจะยึดถือค่านิยมเดียวกัน มีความคิดความเชื่อตลอดจนทัศนคติต่าง ๆ แบบเดียวกัน แต่ในสังคมที่ซับซ้อน การยึดเหนี่ยวทางสังคมจะเป็นแบบ Organic Solidarity คือ การยึดเหนี่ยวที่เกิดจากการที่บุคคลยึดการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน

โดยสรุป Emile Durkheim มีความเห็นว่า การเพิ่มประชากรเป็นตัวการที่สำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านระบบเศรษฐกิจและระบบอื่น ๆ ของสังคมทำให้สังคมเปลี่ยนรูปแบบจากสังคมง่าย ๆ ไปเป็นสังคมซับซ้อน ซึ่งทำให้เปลี่ยนการยึดเหนี่ยวทางสังคมจากแบบ Mechanical Solidarity ไปเป็น Organic Solidarity อีกด้วย

Talcott Parsons (อ้างถึงใน สนธิฯ พลศรี,2542:211-212) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันเป็นนักทฤษฎีคนสำคัญ พัฒนาทฤษฎีหน้าที่ให้กลายเป็นทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่โดยเสนอแนวความคิดว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคม และสังคมมีการจัดระเบียบขึ้นเนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้นเขาเสนอว่าการกระทำ (Action) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบสังคม การกระทำคือ การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ (Actor) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ (Goals) วิธีการ (Means) และแนวคิดของผู้กระทำ (Actor's Orientation) เมื่อขยายความให้กระจ่าง ผู้กระทำหมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่างๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่างๆ ที่ตั้งไว้

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) คือ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างและหน้าที่ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชนในชุมชน ซึ่งถือว่า ตาดีกานั้น เป็นโครงสร้างที่สำคัญของชุมชน เช่นเดียวกับสถาบันครอบครัว ศาสนา เป็นต้น โดยตาดีกาจะมีหน้าที่ในตัวของมันเอง คือ ในการถ่ายทอดความรู้ด้านจริยธรรมเพื่อให้เยาวชนได้นำไปปฏิบัติในการใช้ชีวิตประจำวัน หากสังคมหรือชุมชนขาดตาดีกาก็เปรียบเสมือนชุมชนขาดแขนขาไปข้างหนึ่ง ทำให้โครงสร้างชุมชนหรือสังคมมุสลิมไม่สมบูรณ์

5.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

การพิจารณาจากมุมมองอย่างกว้าง แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน มีมานานแล้ว เช่นเดียวกับแนวคิดประชาธิปไตย แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีการให้ความสำคัญแก่แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมากยิ่งขึ้น เนื่องมาจากปัญหาและความล้มเหลวของการพัฒนาในอดีตที่มุ่งเน้นบทบาทของชนภายนอกชุมชน และการลอกเลียนพฤติกรรมการพัฒนาจากสังคมตะวันตก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งความไม่สามารถตอบสนองการแก้ไขปัญหาความยากจนให้แก่ประชาชนต่าง ๆ ในโลกได้ การเคลื่อนไหวเพื่อจะทบทวนประสบการณ์ต่างๆ ที่ทำกันมา และได้ข้อสรุปว่าประชาชนเองน่าจะเป็นผู้กำหนดในเป้าหมายในขบวนการวิเคราะห์ปัญหาและการตัดสินใจรวมไปถึงการประเมินผล

ปัจจุบัน แนวความคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมหันมาให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อจัดปัญหาความยากจนในชนบท ลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประชาชนกลุ่มต่างๆ การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน นับเป็นยุทธวิธีสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาที่มุ่งพัฒนาคนและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งได้มีผู้รู้ได้เสนอแนวคิดและความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

5.2.1 ความหมาย

ประเวศ วะสี (2537 : 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะเป็นการส่งข่าวสารให้แก่สังคมโดยวิธีต่างๆ เช่น ผ่านทางสื่อมวลชนหรือแม้แต่การเดินทางวนเพื่อให้ทราบปัญหาความเดือดร้อน ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการเจรจาปัญหาความขัดแย้ง ด้วยความเสมอภาคและเคารพในความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้นแล้วยังได้เสนอข้อสมมติฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ประชาชนเป็นเจ้าของทรัพยากร ซึ่งสามารถระดมเข้าร่วมในกิจกรรมของสังคมได้ ในแง่นี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นส่วนนำเข้าของทรัพยากร (Input) สนับสนุนการพัฒนา หากปราศจากพลังในส่วนนี้แล้ว การพัฒนาย่อมเป็นไปอย่างไม่ครอบคลุม หรือต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอกทำให้เกิดการครอบงำจากภายนอกได้

2. การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งผูกพันมนุษย์กับกิจกรรมเข้าด้วยกัน เพื่อการพัฒนาความรู้สึกร่วมของประชาชนจะสามารถประกันความต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินกิจกรรมสำเร็จลุล่วง และปกป้องรักษาผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ

3. การมีส่วนร่วมเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในสังคมเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animals) มีแนวโน้มที่จะทำกิจกรรมร่วมกับสมาชิกคนอื่นในสังคมเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

วาริติน วังชัย (2545:45-55) ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม ว่าเป็น การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับ และทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และโดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ นอกจากนี้ยังเพิ่มความหมายของการมีส่วนร่วมอีก 2 ประการ คือ

1. อิทธิพลของประชาชน จะมีผลต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรรและการใช้ประโยชน์ ของทรัพยากรเพื่อการผลิต
2. เกี่ยวข้องกับความจำเป็นที่การเข้าร่วมของประชาชนในการวางแผนและดำเนินการกิจกรรมต่างๆ จะสร้างโอกาสด้านสังคม เศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้และการจ้างแรงงานและการกินคืออยู่ดี

Matthias Stiefel และ Andrew Pearse (อ้างถึงใน ดวงดาว ฐานาน, 2541: 39) ได้เสนอให้มองการมีส่วนร่วมใน 5 มิติ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นการประจันหน้า (Confrontation) คือ เป็นการสะท้อนการแจกแจงแบ่งสรรอำนาจในการตัดสินใจที่ผิดไปจากเดิมจึงอาจเป็นการประจันหน้าระหว่างกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มสังคม กลุ่มชนชั้นต่างๆ กับหน่วยงานที่ตั้งขึ้นอย่างมั่นคงแล้วและไม่ยอมเปลี่ยนแปลง (Immobile Establishments)
2. การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของกลุ่มและขบวนการในการเข้าร่วม (Group and Process) โดยการวิเคราะห์ถึงโครงสร้าง วิธีดำเนินการ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของกลุ่มได้ก่อให้เกิดพลังงานในการเข้าร่วมมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะรูปแบบและลักษณะรวมทั้งสัมพันธภาพระหว่างผู้นำและผู้ตามในกลุ่ม
3. การมีส่วนร่วมเป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคล (Individual) จากคำนิยามการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องพฤติกรรมกลุ่ม แต่ขณะเดียวกันการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล
4. การมีส่วนร่วมเป็นโครงการ (Project) ในวงราชการหรือองค์การระหว่างประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมุ่งไปที่โครงการซึ่งถูกกำหนดขึ้น เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเฉพาะด้าน และมุ่งให้ผู้ได้รับผลประโยชน์มีส่วนร่วมในบางระดับ แต่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ

5. การมีส่วนร่วมเป็นนโยบาย (Policy Making) ตามความหมายกว้างเป็นการมอง การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเดียวกับการเป็นประชาธิปไตย คือ การยอมรับใช้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบาย

5.2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน Norman T. Uphoff (1980: 219) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท มีดังนี้

5.2.2.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายความต้องการและการ ตัดสินใจ

5.2.2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

5.2.2.3 การมีส่วนร่วมที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้นหรือการมีส่วน ร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น

5.2.2.4 การมีส่วนร่วมที่จะควบคุม ตรวจสอบ ตลอดจนเข้าไปแก้ไข ปัญหา

5.2.3 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

พิสิฐ สุกรีพงศ์(2545: 52) กล่าวว่า การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมกับกิจกรรม ใดจำเป็นต้องผ่านกระบวนการในขั้นต้น คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารรายละเอียดการดำเนิน โครงการ ที่อาจมีผลทั้งทางบวกหรือทางลบต่อตนหรือชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงรายละเอียด ผลดีผลเสียจากการดำเนินโครงการ และมีส่ว ร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และป้องกัน แก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ การปรึกษาหารือกัน (Public Consultation) จะนำไปสู่การ กำหนดมาตรการแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอันอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขนาด ชนิด ประเภท ที่ตั้ง การชดเชยความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ และการหาทางออกร่วมกันในการแก้ไข ปัญหา รวมทั้งการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนและผู้ดำเนินการในการติดตาม ตรวจสอบ และ แก้ไขปัญหา ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้น กลุ่มประชากรในการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถ แบ่งได้ ดังนี้

5.2.3.1 กลุ่มประชากรที่ทำหน้าที่ด้านการปกครองท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ว่า ราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่ปกครอง สมาชิกองค์การ บริหารส่วนจังหวัด ระดับตำบล หมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกเทศบาล

5.2.3.2 กลุ่มหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ปฏิรูปที่ดินจังหวัด ปฏิรูปที่ดินอำเภอ เกษตรอำเภอ ประมงจังหวัด การท่องเที่ยวภาค สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค

5.2.3.3 กลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบและได้ประโยชน์

5.2.3.4 กลุ่มองค์กรอิสระ เช่น หอการค้าจังหวัด องค์กรเอกชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สื่อมวลชน อื่นๆ

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะสามารถส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลาม กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาตามหลักศาสนาซึ่งเป็นการศึกษาที่ให้การอบรมลูกหลานของตนให้เข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่ดี จึงทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่าของการศึกษาและความสำคัญ

5.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

5.3.1 ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคมต่อการพัฒนาทางจริยธรรม

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545: 40) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของบุคคลว่ามีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือ บุคคลเกิดมาในสังคม แต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้ และยอมรับจริยธรรมประเพณีในสังคมของแต่ละคนแตกต่างกันจากจริยธรรมประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักน้อย ฉะนั้นจึงเห็นว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคล ก็คือสังคมหรือผู้ที่อยู่แวดล้อมนั่นเอง

นักพัฒนาจริยธรรมต่างให้ความสำคัญของอิทธิพลทางสังคม แต่ก็ยังมีความคิดแตกต่างกันไปในด้านที่สำคัญอีกมาก จึงทำให้เกิดทฤษฎีทางด้านนี้มากมายซึ่งสามารถแบ่งทฤษฎีเหล่านี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาทางจริยธรรม ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมและทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

5.3.1.1 ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคมต่อการพัฒนาทางจริยธรรม

ทฤษฎีนี้เริ่มจากความคิดและประสบการณ์ของนักสังคมวิทยา Right (อ้างถึงในศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545:40) ผู้ที่เชื่อว่าสังคมมีส่วนในการปั้นมนุษย์ในลักษณะต่างๆ กันตามแต่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคม ส่วนนักจิตวิเคราะห์ก็จะเล็งเห็นความสำคัญของสังคมในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรม ให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น โดยทฤษฎีนี้ระบุว่า เด็กเล็กๆ จะเรียนรู้อะไรคืออะไรซ้ำจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิดซึ่งเป็นตัวแทนทางสังคมโดยใช้กระบวนการเทียบเคียง

5.3.1.2 ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรม คือ Piaget และ Kohlberg ซึ่งเขาเรียกว่า จริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความเจริญความสามารถของทางการรู้ สติปัญญาและอารมณ์ของเด็ก Kohlberg ได้พบ

ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นๆของมนุษย์ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์กับสติปัญญาทั่วไปและความสัมพันธ์กับลักษณะมุ่งอนาคต

ก. ทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรม 3 ขั้นของPiaget ได้แก่

ขั้นที่ 1 Premoral Stage เป็นขั้นตอนมีจริยธรรม การพัฒนาการนั้นจะเริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 1 ขวบ เพียเจท์ เชื่อว่าเด็กในขั้นนี้ยังไม่มีความรู้ทางจริยธรรม จรรยา มารยาทใดๆทั้งสิ้น เด็กในวัยนี้จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง

ขั้นที่ 2 Heteronomous Stage เป็นขั้นการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กที่อยู่ในวัย 1-5 ขวบเด็กในวัยนี้เริ่มให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม รู้ว่ามีบุคคลหรือคนอื่นๆที่โตกว่าเขาและเรียกร้องให้เขาปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ตั้งขึ้น

Piaget (อ้างถึงใน ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545:40) กล่าวว่า เด็กในวัยนี้ การคิดเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมของเด็กเป็นไปในลักษณะเป็นจริงเป็นจัง (Realism) คือผิดก็ว่าไปตามผิด มีการยึดหยุ่น เช่น ถ้าถามว่า “ถ้าเพื่อนวิ่งมาชนทำให้เธอล้มจะอย่างไร” เด็กเล็กจะตอบว่า “ผลักให้ เพื่อนล้มบ้าง” แต่ถ้าถามเด็กโตคำตอบที่จะได้จะแตกต่างกันเพราะลักษณะการคิดการเชื่อมโยงหาสาเหตุผลมากกว่า เช่น เด็กโตจะย้อนถามว่า “เพื่อนตั้งใจชนให้ล้มหรือเปล่า” เป็นต้น

ขั้นที่ 3 Autonomomous Stage เป็นขั้นการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กตั้งแต่อายุ 6 ปี ขึ้นไปจนถึงวัยผู้ใหญ่เด็กวัยนี้จะมีความคิดเป็นผู้ใหญ่รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีความเป็นตัวของตัวเองมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ

จะเห็นได้ว่าศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นั้นจะเน้นการเรียนการสอนด้านจริยธรรม เพื่อมุ่งเน้นให้เยาวชนในชุมชนเป็นคนที่มีความสามารถในการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งในปัจจุบันเยาวชนมักจะขาดความรู้ด้านจริยธรรม แต่ก็มีศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ที่เป็นสถาบันที่คอยอบรมจริยธรรม ให้แก่เยาวชนในชุมชน ส่งเสริมให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่สามารถรู้ดีรู้ชั่วและสามารถอยู่ในสังคมได้ จริยธรรมถือว่าเป็นกฎระเบียบและแบบแผนที่คอยกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม และช่วยพัฒนาด้านจิตใจของมนุษย์ให้เป็นคนดีได้

5.3.2 แนวคิดจริยธรรมอิสลาม

รากฐานของอิสลามมาจากมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นมหาคัมภีร์อันประเสริฐได้รับการเปิดเผยแก่ศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) คำสอนในอัล-กุรอานนั้น ท่านศาสดาเป็นผู้อธิบายด้วยตัวท่านเองโดยอาศัยคำพูด การกระทำ และการเห็นด้วยของท่าน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เรียกว่าอัลหะดีษ(AI Hadith) ดังนั้นอัลกุรอานและอัลหะดีษ จึงเป็นข้อกำหนดและอธิบายถึงลักษณะของมุสลิม (อิมรอน มะลูลิม, 2539:10)

จริยธรรมอิสลามมิได้เกิดมาจากประเพณีของชาติหนึ่งชาติใดหรือเกิดจากลัทธิประเพณีของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อิสลามได้อุบัติขึ้นในชนชาติอาหรับตะวันออกกลางที่จริง แต่จริยธรรมอิสลามมิได้มาจากชนชั้นเหล่านั้น จริยธรรมอิสลามได้เกิดขึ้นมาจากคำสอนของอิสลาม ท่านศาสดามูฮัมหมัด (ศ็อลฯ) เป็นผู้ที่ได้รับคัดเลือกจากอัลลอฮ์ ซุบฮานาสุวตาอาลา (อัลลอฮ์ผู้ทรงมหาวริศูทธิ์และผู้ทรงสูงส่งยิ่ง) มาประกาศสั่งธรรมแก่นุชชชาติ เป็นผู้นำจริยธรรม วัฒนธรรม และระบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกแห่งทุกมุม เช่น การศึกษา การปกครอง การค้า การครองเรือน การมีมนุษยสัมพันธ์เพื่อนมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ (อบู มัสนูร์, 2526: บทนำ) ดังมีปรากฏใน คัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า

“โดยแน่นอนยิ่ง ในตัวรอซูล (นบีมูฮัมหมัด) ได้มีแบบอย่างอันดีงาม (ทั้งโอวาทจริยวัตร) สำหรับสู่เจ้า” (อัลอะหฺซาบ: 21)

จริยธรรมอิสลาม ก็คือการความดีงามและคุณธรรมนั่นเอง ซึ่งการทำดีจะต้องเน้นเพื่อมนุษยชาติ ไม่จำกัดเฉพาะหมู่คณะหรือศาสนาหนึ่งศาสนาใด มีความเป็นธรรมต่อทุกคน ทั้งที่เป็นมุสลิมและมีไม่มุสลิม จริยธรรมต้องไม่จำกัดในเรื่องศาสนา ผิวพรรณหรือเชื้อชาติ (ดลมนรรัตน์ บากาและเวอูเซ็ง มะแคเฮาะ, 2533:178)

ศาสนาอิสลามได้เรียกร้องให้บรรดามุสลิมมีจริยธรรมที่ดี และส่งเสริมให้อบรมปมนิสัยด้วยสิ่งดีงาม ทั้งนี้โดยถือว่า ความประเสริฐจะทำให้บุคคลเป็นคนโดยสมบูรณ์ และการมีจริยธรรมที่ดีของเขาจะทำให้การเป็นมุสลิมของเขามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีก อัลลอฮ์ได้ทรงสรรเสริญการมีจริยธรรมที่ดีของท่านศาสดามูฮัมหมัด (ศ็อลฯ) มาสถาปนาระบบจริยธรรม ดังวณะของท่านศาสดามูฮัมหมัด (ศ็อลฯ) ในอัลกุรอาน ความว่า

“แท้จริงเจ้า (มูฮัมหมัด) เป็นผู้ที่มีจริยธรรมอันยิ่งใหญ่” (อัลอัลฟุสลิคัต: 34)

สมพงษ์ ปานเกล้า (2541: 40-44) กล่าวว่า ศาสนาอิสลามเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรม ทั้งในด้านความคิด อันได้แก่ ความเชื่อความศรัทธา และในด้านการปฏิบัติ พิธีกรรมต่างๆ ทั้งในรูปของจารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี เนื่องจากอิสลามมิใช่เพียงศาสนาอย่างเดียว แต่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งรวมเอาไว้ทั้งในเรื่องของอุดมการณ์ ลักษณะการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอิสลาม ดังนั้นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในสังคมอิสลาม จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งหวังให้สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสังคม และเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นถัดๆ ไป นับได้ว่าเป็นจุดเน้นที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นข่ายใยผสานแน่น เข้าสู่ศูนย์กลางที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ภาวะเอกภาพของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งแตกต่างจากสังคมอื่นๆ ที่มีอิสลาม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นที่สนใจของบุคคลหลายวงการ แต่การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นี้ ยังไม่มีผู้ใดได้ทำการศึกษาอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงพยายามนำผลการวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องใกล้เคียงมากที่สุด โดยจัดหมวดหมู่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ 2 ระดับคือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตของมุสลิม และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมทางด้านจริยธรรม รายละเอียดของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตของมุสลิม

จุไรรัตน์ สวัสดิภาพ (2530:117) ได้รายงานการวิจัย เรื่อง “ชุมชนกับความยึดมั่นผูกพันในศาสนาของชาวไทยมุสลิม: ศึกษากรณีไทยมุสลิม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัย พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาของคนไทยมุสลิมเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมเป็นประจำ ดังนั้น การยึดมั่นผูกพันในศาสนาของคนไทยมุสลิมน่าจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางด้านสังคมและการดำเนินชีวิตของมุสลิมอย่างแน่นอน

จากผลการศึกษาทำให้เห็นว่าชุมชนและศาสนาอิสลามยังมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นแม้ว่าเวลาจะเปลี่ยนไปแต่การดำเนินชีวิตของคนมุสลิมส่วนใหญ่ยังไม่มีเปลี่ยนแปลงตามสังคมภายนอกแต่ยังคงยึดหลักการของศาสนาและใช้หลักการปฏิบัติเป็นสิ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์

ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2551: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของเยาวชนไทยมุสลิมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวถีชีวิตของเยาวชนไทยมุสลิมในปัจจุบันทั้งในเมืองและชนบท, เพื่อศึกษาความคาดหวังในสังคมมุสลิมต่อวิถีการดำเนินชีวิตเยาวชนไทยมุสลิม, และศึกษาข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในสังคมมุสลิม โดยผลการศึกษาพบว่า

ประเด็นที่1 เยาวชนมุสลิมในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1) เยาวชนที่มีวิถีชีวิตที่ขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม และกลุ่มที่2) มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลาม

ประเด็นที่ 2 เยาวชนกับสถานการณ์ความไม่สงบ จากการศึกษาพบว่า เยาวชนมีส่วนร่วมกับสถานการณ์ความไม่สงบจริงตามที่ปรากฏในข่าว โดยมีสาเหตุสำคัญมา จาก 1) สาเหตุทางด้านการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย ต้องการค่าจ้างว่างงาน ,เพื่อชื้อยาเสพติด, เล่นการพนัน, เที่ยว,อยู่กับเพื่อนและแฟน, ตกแต่งรถจักรยานยนต์, ชื้อเครื่องแต่งกาย/ประดับ เป็นต้น 2) สาเหตุจากรู้เท่าไม่ถึงการณ์/ถูกหลอก เนื่องจาก มีการศึกษาค่ำ, ได้รับหลักคำสอนที่ผิด/บิดเบือน, ปลุกจิตสำนึกถึงชาตินิยม, ถูกยุแหย่ว่า เจ้าหน้าที่รัฐฆ่าผู้บริสุทธิ์, เจ้าหน้าที่รัฐทำลายศาสนา ภาษาประเพณีของชาวมุสลิม, ไม่ขัดเกลาจิตใจเพราะละเลยปฏิบัติศาสนกิจ, ช่มชู่จะฆ่าทั้งตนเองและครอบครัว เป็นต้น 3) สาเหตุจากขาดผู้ดูแล/อบรมสั่งสอน เนื่องจาก พ่อแม่ไม่มีเวลา/อยู่กับเพื่อนห่างไกลญาติสนิท ไม่สนใจเพื่อนบ้าน ละเลยกิจกรรมของชุมชน ห่างไกลศาสนา ฯลฯ

จากผลการศึกษา สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความห่างไกลของเยาวชนในพื้นที่ที่หลงผิดเป็นจำนวนมากและทำให้เห็นว่าการใช้หลักการศาสนาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนมุสลิมยังมีความสำคัญอยู่ซึ่งพื้นที่ชายแดนใต้เป็นพื้นที่ที่ให้ความสำคัญในเรื่องศาสนาอิสลามอยู่อย่างมาก

นุรุดดีน สารีมิง (2541:82) ศึกษาเกี่ยวกับ “การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการแต่งงานกับหลักการแต่งงานตามศาสนาอิสลาม ของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้” พบว่า การแต่งงานของชาวไทยมุสลิมกลุ่มเป้าหมาย มีสองกระบวนการหลักคือ กระบวนการตามหลักศาสนาและตามจารีตประเพณี ซึ่งการปฏิบัติตามกระบวนการได้ดำเนินการไปอย่างถูกต้อง ส่วนกระบวนการตามจารีตประเพณีที่เป็นการสอดแทรกกิจกรรมในกระบวนการตามหลักศาสนาบางอย่าง มีความสอดคล้อง หรือไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของศาสนา เช่น การแต่งกาย การจัดงานมหรสพ การเล่นดนตรี

เห็นได้ว่า ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับกิจกรรมประเพณีที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเป็นไปตามหลักการศาสนา จึงมีการศึกษาการใช้ชีวิตมุสลิมที่ถูกต้องและยังคงรักษาประเพณีแบบเดิมที่เป็นไปตามหลักศาสนาได้

นัฐพงศ์ เทพจารี (2534:158) ศึกษาเกี่ยวกับ “ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบท จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต” เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านสังคมเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตว่าจะมีผลส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อที่จะตอบปัญหาที่ว่า ความยึดมั่นผูกพันในศาสนา

อิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสาเหตุหรือไม่ในการที่ทำให้การพัฒนาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ผลการวิจัยพบว่า ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีผลต่อพฤติกรรมทางด้านคุณภาพชีวิต แตกต่างกันในเรื่อง การศึกษาทางศาสนาอิสลาม และพบว่าการยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแต่กลับมีผลส่งเสริมต่อการพัฒนาทั้งสิ้น

จากผลการศึกษาสามารถอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาทางด้านศาสนาที่ส่งผลต่อระบบการดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิม ซึ่งจะเป็นส่วนที่สนับสนุนและพัฒนากระบวนการในทุกๆ ด้านมากกว่าการสร้างปัญหาหรือการสร้างความขัดแย้งในสังคม

พินิต จิตติยาพันธุ์ (2550: 215) ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากหลักการศรัทธาของเยาวชนไทยมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา” จากการศึกษา พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่เข้าใจหลักการศาสนาอยู่ในระดับมากที่สุดในประเด็นที่ว่า การกล่าวปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่เที่ยงแท้แน่นอนนอกจากอัลลอฮ์ การดำรงการละหมาดทั้ง 5 เวลา การจ่ายซะกาต (การบริจาค) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การทำอัญญ์เมื่อมีความสามารถพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและทรัพย์สิน และเยาวชนไทยมุสลิมที่ปฏิบัติศาสนกิจ(การละหมาด) ครบ 5 เวลา มีความคิดเห็นต่อกระแสโลกาภิวัตน์ในระดับมากในประเด็นที่ว่ากระแสอิทธิพลของสื่อในยุคไร้พรมแดนมีแรงจูงใจให้ที่หลงใหลมากกว่าหลักจริยธรรมอิสลามอันดีงามของศาสนา การป้องกันเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันความคิดที่แอบแฝงมากับกระแสโลกาภิวัตน์คือการสร้างความตระหนักให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีมีคุณธรรมตามหลักการของศาสนาอิสลามด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดการศึกษาด้านศาสนาอย่างจริงจัง การใช้วิธีการอธิบายและทำความเข้าใจให้เห็นถึงข้อดีข้อเสียของการหลงต่อกระแสโลกาภิวัตน์

สามารถอธิบายได้ว่า กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของเยาวชนมากขึ้นซึ่งต่อไปอาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีงามของเยาวชนมุสลิมได้ และจากการศึกษาทำให้เห็นว่าการศึกษาด้านศาสนายังมีความสำคัญและสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักการของศาสนาได้เพราะเยาวชนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับศาสนาและเข้าใจหลักศรัทธาและมีหลักปฏิบัติ

มานี ชูไทย (2544:414) ศึกษาเรื่อง “อิสลาม: วิถีการดำเนินชีวิตที่พัฒนาคุณภาพชีวิต” เป็นการวิจัยเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในศาสนาอิสลามว่า อิสลามเป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่

พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่ศรัทธามั่นและปฏิบัติตามอย่างแท้จริง โดยได้ศึกษาจากคัมภีร์อัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ (วจนะ คำพูด การกระทำของศาสดามุฮัมมัด) ผลของการวิจัยพบว่า อิสลามได้บอกหลักและอุดมการณ์ในการดำเนินไว้ทุกอย่าง เช่น ในเรื่องศาสนาและจริยธรรม การศึกษาและวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง โดยมีหลักการศรัทธาในอัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวเป็นศูนย์กลางของจิตใจให้มุสลิมปฏิบัติตามคำสอนได้ทุกประการ ด้วยการเคารพภักดีพระองค์และทำดีต่อเพื่อนมนุษย์เพื่อแสวงความโปรดปรานจากพระองค์ นอกจากนี้อิสลามได้บอกข้อปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เข้านอนจนตื่นนอนอีกครั้ง เช่น การกิน การอยู่ การแต่งกาย การคบเพื่อน การครองเรือน การเป็นพี่น้องกัน หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อพ่อแม่ ครู สามี ภรรยา ญาติ คนใช้ เด็กกำพร้า ผู้ปกครองประเทศ ประชาชน การศึกษา การอาชีพ การคลัง การมรดก ฯลฯ และเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตจริงไม่ใช่เรื่องของการเพ้อฝันหรือยากเกินกว่าที่มนุษย์จะกระทำได้ เนื่องจากศาสดามุฮัมมัด(ศ็อลฯ) และสาวกหรือสหายของท่าน ได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างแล้วทั้งสิ้น

จากผลการศึกษาทำให้เห็นว่ามุสลิมให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านศาสนาและถือว่าการศึกษาด้านศาสนาจะเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาให้ดียิ่งขึ้นซึ่งผู้ที่สามารถดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อฟังและยึดมั่นในหลักการและคำสอนของพระเจ้าและปฏิบัติตามท่านศาสดาอย่างเคร่งครัด

สถาพร ขวัญยืน (2513:102) ศึกษาเรื่อง “ศาสนกิจของมุสลิม” ซึ่งจากการศึกษาทำให้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับมุสลิม คือ ศาสนกิจของมุสลิมที่ปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับบทบัญญัติที่ปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ ถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ห้ามไว้ในบัญญัตินั้นๆ มุสลิมก็พยายามหลีกเลี่ยงอย่างยิ่งในการฝ่าฝืนปฏิบัติ มุสลิมทุกคนใส่ใจในเรื่องศาสนามาก เพราะพวกเขาถูกรับมาแต่เด็กให้มีความเคารพยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้าของพวกเขา ตลอดจนความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้าง และพระเจ้าเท่านั้นที่เป็นผู้รอบรู้ทุกอย่าง ทำให้พวกเขากลัวต่อการทำบาป และการถูกลงโทษในวันสิ้นโลก อีกทั้งรัฐบาลได้พยายามที่จะช่วยเหลือมุสลิมในทุกด้านเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามได้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนา ดังนั้นทำให้พิธีกรรมทางศาสนาของคนมุสลิมจึงยังคงถูกรักษาไว้ได้เป็นอย่างดีตลอดมา

จากการศึกษาดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าประชาชนผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลามเป็นอย่างดีและจะไม่ยอมให้การปฏิบัติศาสนกิจของตนนั้นต้องเบียดเบียนจากหลักการที่ได้ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าศาสนาอิสลามส่งผลต่อวิถีชีวิตและไม่สามารถแยกศาสนาออกจากวิถีชีวิตของคนมุสลิมได้

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2527:149) ศึกษาเรื่อง “หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง” เพื่อตอบคำถามว่า ในปัจจุบันมัสยิดยังคงทำหน้าที่ด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เหมือนรูปแบบในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) หรือไม่ และชาวไทยมุสลิมมีความคาดหวังต้องการให้มัสยิดทำหน้าที่ในด้านใดในอนาคต ผลการศึกษาสรุปได้ว่า

ประการที่ 1 มัสยิดในเมืองกับชนบททำหน้าที่ด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ไม่แตกต่างกันในด้านเนื้อหา ส่วนในด้านปริมาณ มีความแตกต่างกันเพียงด้านเศรษฐกิจด้านเดียวเท่านั้น กล่าวคือ มัสยิดในชนบททำหน้าที่มากกว่ามัสยิดในเมือง ทั้งนี้เพราะจากกลุ่มตัวอย่าง มัสยิดในชนบทส่วนใหญ่คงดำเนินการเรื่อง บัญชีมูลา คือการเก็บรวบรวมและแจกจ่ายชะกาตประจำปี รวมทั้งชะกาตพิตเราะห์ ตลอดจนใช้เป็นที่พักพิงหรือในเรื่องการประกอบอาชีพ

ประการที่ 2 เมื่อหน้าที่ของมัสยิดด้านต่างๆ ทั้งทางเนื้อหาและปริมาณ ไม่มีความแตกต่างกัน ฉะนั้น ระดับความรู้ทางศาสนา ทางสามัญ ฐานะทางเศรษฐกิจ และวัยของอิหม่ามจึงไม่มีความสัมพันธ์กับหน้าที่ด้านต่างๆ

ประการที่ 3 ความคาดหวังให้มัสยิดทำหน้าที่ด้านต่างๆ ในอนาคตมีความสัมพันธ์กับเขตเมืองและชนบทระดับการศึกษาทางสามัญ ความเคร่งครัดศาสนา วัย และอาชีพ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับเพศ ระดับความรู้ทางด้านศาสนาและฐานะทางเศรษฐกิจ

จากผลการศึกษา ทำให้เห็นว่าศาสนสถานที่มีความสำคัญในการสอนด้านศาสนาอิสลามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ มัสยิด โดยเฉพาะมัสยิดที่อยู่ในเขตนอกเมืองหรือมัสยิดที่ยังมีความห่างไกลจากชุมชนเมืองจะมีความแตกต่างจากมัสยิดที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนเมืองและทำให้เห็นข้อแตกต่างและบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคม แต่มัสยิดก็ยังยึดรูปแบบการเป็นที่ยึดเหนี่ยวและแหล่งรวบรวมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนได้

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการสถาบันทางการศึกษาด้านศาสนาที่ส่งเสริมทางด้านจริยธรรม

ซุหมัคคี อินทร์รักษ์และคณะ(2537:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 และ 3 ผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 และ 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาหลายด้านพบว่า ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการให้บริการแก่ชุมชนหรือหน่วยงาน ด้านการได้ความร่วมมือจากชุมชน และด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบระดับความสัมพันธ์

ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาระหว่างเขตการศึกษา 2, และ 3 ฐานะของผู้ตอบแบบสอบถามและขนาดโรงเรียน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่ค่าเฉลี่ยของเขตการศึกษา 3 สูงกว่าเขตการศึกษา 2 ส่วนที่ไม่แตกต่างกัน ได้แก่ความคิดเห็นของคณะกรรมการ ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนและโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่

สามารถนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอธิบาย ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตาดีกกับชุมชน การก่อตั้งตาดีกานั้นเกิดขึ้นจากความร่วมมือโดยการรวบรวมจากชาวบ้านมาเป็นงบประมาณในการก่อตั้งตาดีกา เพื่อให้ตาดีกาเป็นศูนย์อบรมจริยธรรมแก่ลูกหลานในชุมชน หากขาดการสนับสนุนจากชุมชน ตาดีกาก็จะไม่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่า ชุมชนกับตาดีกามีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น

ดลมนรรจน์ บากาและคณะ (2548:233-234) ศึกษาเรื่อง บทบาทผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษา พบว่า ผู้นำมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา เพราะถือว่าการศึกษาเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจและการยึดมั่นในหลักคำสอน สถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาทางด้านศาสนาแก่มุสลิมทุกเพศทุกวัย ก็คือ มัสยิด และตาดีกา โดยผู้นำศาสนาหรือผู้นำมุสลิมเป็นผู้ดำเนินการจัดการ ซึ่งบทบาทเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถาบันดังกล่าว มีดังนี้ 1) กิจกรรมการให้การศึกษาโดยการจัดการเรียนการสอนแก่เยาวชนมุสลิมอย่างเป็นระบบ มีหลักสูตรระยะเวลาที่แน่นอน มีการจัดชั้นเรียนแบ่งตามวัยและพื้นความรู้ ความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน มีครูประจำแน่นอน มีการประเมินผลเพื่อวัดพัฒนาการของเด็กและสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา 2) กิจกรรมการฝึกอบรมทั้งด้านวิชาการทางศาสนาและวิชาสามัญ 3) กิจกรรมห้องสมุดชุมชนในการพัฒนาตนเอง เพื่อส่งเสริมปัญญาของมุสลิมลดปัญหาความคับแคบทางความคิด รักการอ่าน 4) กิจกรรมการเผยแพร่อิสลามแก่มุสลิมและบุคคลทั่วไป

จากผลการศึกษาทำให้เห็นว่า สถาบันการศึกษาทางด้านศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนามากขึ้น และถือว่าสถาบันเหล่านี้เป็นสถาบันที่ส่งเสริมด้านจริยธรรมของชุมชนเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบอิสลามอย่างถูกต้อง สามารถนำมาอธิบายงานวิจัยในด้านการจัดการศึกษาทางด้านศาสนาของตาดีกาที่มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิม

ตายนุอูสมานและคณะ (2545:81) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนครราชสีมาต่อการพัฒนาชนบท” เพื่อศึกษาบทบาทของครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา เปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชนบท และการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชนบทของครู จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า ครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีบทบาทต่อการพัฒนาชนบทในด้านการศึกษา เศรษฐกิจการเมือง การส่งเสริมอาชีพ และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาชนบทของครูเกิดจากปัจจัย 2 ด้าน คือ 1) ปัจจัยภายใน เช่น ขาดการสร้าง ความเข้าใจและให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการพัฒนาชุมชนของตน และ 2) ปัจจัยภายนอก เช่น การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่ไม่เอื้อต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่มีการติดตามการดำเนินงานและขาดการทำประชาคมเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน

จะเห็นได้ว่าจากการวิจัยบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการสอนด้านศาสนาจะต้องเห็นความสำคัญของชุมชนและให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาชุมชนด้วยเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในรูปแบบการบริหารจัดการของโรงเรียนให้มีความสอดคล้องและให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เช่นเดียวกับตาดิกาที่เกิดจากชุมชนและบุคลากรส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนจึงมีความเข้าใจบริบทของชุมชนและสามารถหาแนวทางในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสถาบันการศึกษาได้

ถ้วนฟูอาด คุ้มวันหะยีและคณะ(2550: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การจัดการการศึกษาด้านจริยธรรมของตาดิกา กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) คารูลฮูดาคาโต๊ะ บ้านคาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษา พบว่า การจัดการเรียนการสอนของตาดิกามีพัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ปัจจุบันจะมีหน่วยงานทางด้านการศึกษาให้ความสำคัญกับตาดิกามากขึ้นแต่หลักสูตรที่ใช้นั้นยังไม่ค่อยเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียน การเรียนตาดิกายังไม่หนักแน่นพอ ซึ่งในอดีตที่เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยชุมชนจะมีความเข้มข้นในเนื้อหาวิชาการเรียนมากกว่า และสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจหลักจริยธรรม คุณธรรม หลักศาสนาอิสลามเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้อง ทำให้เห็นว่าชุมชนมีความสำคัญกับการจัดการศึกษาและสามารถช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจและสามารถนำหลักการในการเรียนรู้ไปใช้ได้อย่างถูกต้องซึ่งสามารถอธิบายในประเด็นการจัดการศึกษาชุมชนเข้ามามีส่วนรับรู้และร่วมกันวางแผนในการจัดการศึกษาได้

นิเลาะ แวอูเซ็ง และคณะ (2550:187-189) ศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นมุสลิมมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์แตกต่างพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม และโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนทางด้านศาสนามีปรัชญาในการจัดการศึกษาโดยสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา เป็นเลิศในวิชาการศาสนาและสามัญ มีวินัย และเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ชุมชนและได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาผู้เรียน บุคลากร และการบริหารจัดการ คือ ในด้านผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เป็นแบบอย่างที่ดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ในด้านบุคลากร มุ่งพัฒนาและส่งเสริมให้บุคลากรทำงานอย่างมืออาชีพสามารถใช้เทคโนโลยี และจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และในด้านการบริหารจัดการ มุ่งพัฒนาคุณภาพโรงเรียน โดยร่วมมือกับชุมชน สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐานเพื่อรับรองการประเมินคุณภาพ จัดระบบการบริหารจัดการโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ตรงกับหลักสูตรและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

สามารถนำมาอธิบายในประเด็นด้านการวิถีชีวิตมุสลิมที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาตามหลักการศาสนาซึ่งสถาบันที่ให้ความรู้ทางการศึกษาเหล่านี้จะเป็นสถาบันที่คอยหล่อหลอมเด็กและเยาวชนมุสลิมให้เกิดความเข้าใจในหลักการศาสนาและสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอนจะให้ความสำคัญกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงระดับชุมชน

นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า และคณะ ร่วมกับกระทรวงยุติธรรม (2550:145) ได้ทำการศึกษาและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่อง“โครงการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายยุติธรรมตาดีกาสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้” อันประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี และจังหวัดยะลา โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อสร้างองค์ความรู้ และพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการสร้างจิตสำนึก และทัศนคติที่ดีในเรื่องความยุติธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้, (2) เพื่อสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในเรื่องความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน, (3) เพื่อส่งเสริมให้ครู เด็กและเยาวชนโรงเรียนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเป็นธรรมภายใต้แนวทางกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ทั้งร่วมคิด ร่วม

สร้างสรรค์ และร่วมแสดงออกในกิจกรรมต่างๆที่กำหนดไว้, และ (4) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดเครือข่ายการทำงานในลักษณะพหุภาคี โดยยึดแนวทางการมีส่วนร่วมและการบูรณาการของชุมชนเป็นสำคัญอันจะทำให้ประชาชนตระหนักรู้และรับรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพแห่งตนเองอันจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพกระบวนการยุติธรรมให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผลการสังเคราะห์จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทั้งสามพื้นที่ที่สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในทางสังคมในระดับชุมชนที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวพัน มีเครือข่ายที่ข้ามพรมแดนบ้าน ข้ามตำบล ผ่านกระบวนการจัดการทางด้านศาสนา ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ที่ถูกจัดตามเขตการปกครอง ในวิถีชีวิตของชุมชนยังมีการจัดระบบความสัมพันธ์ในชุมชนในรูปแบบอื่นๆอีกมากมาย อาทิเช่น ระบบความสัมพันธ์ภายใต้ทุนทางวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นวิถีมุสลิม ระบบความสัมพันธ์ภายใต้กลุ่มผู้นำทางศาสนา ฯลฯ

จากผลการศึกษาเชิงปฏิบัติการทำให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนมุสลิมในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงนอกเหนือจากความสัมพันธ์เชิงระบบที่มีการจัดตั้งด้วยการปกครองและทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงนี้ผ่านศาสนา วัฒนธรรม และกระบวนการสั่งสอนผ่านด้านศาสนา

บัณฑิตย ษะมะฮุน (2549:141) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของชุมชนกับศาสนาในเรื่อง “พหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาปอเนาะ” พบว่า สถาบันการศึกษาปอเนาะซึ่งเป็นสถาบันตามอัธยาศัยและเกิดจากความต้องการของชุมชนและผู้รู้ในชุมชนเพื่อสั่งสอนทางด้านศาสนามากกว่าความต้องการของหน่วยงานภาครัฐนั้น มีจุดแข็งในความเป็นสถานศึกษาที่เน้นวิชาการด้านศาสนาแบบเชิงลึก เป็นสถานศึกษาที่ผู้รู้ออกไปเป็นผู้นำชุมชน และสังคม โดยเน้นศาสนา และเป็นสถานศึกษาที่ยังคงด้วยความช่วยเหลือและใกล้ชิดชุมชนเป็นหลัก ซึ่งทางออกและแนวทางที่จะพัฒนาการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องเริ่มด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะส่วนสำคัญที่มีอำนาจและหน้าที่โดยตรงกับการศึกษา คือ ฝ่ายรัฐที่ต้องมีความเอาใจจริงเอาใจและความจริงจังในการสนับสนุนช่วยเหลือ ฝ่ายผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องมีความเข้าใจการบริหารจัดการการศึกษา และฝ่ายหน่วยงานที่ดูแลการศึกษาทั้งในระดับพื้นที่และระดับส่วนกลาง

สามารถนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอธิบาย ในประเด็นการศึกษาทางด้านศาสนาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชุมชน เพราะเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาด้านศาสนาโดยตรงและเป็นสถาบันที่สามารถสร้างบุคลากรทางด้านศาสนาแก่ชุมชนเพื่อสืบทอดและดำรงไว้ซึ่งการปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างถูกต้อง

ปรัชญา พรหมวงษ์ (2540: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ผลของวิธีสอนในการสร้างเสริมเจตคติต่อจริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6” ผลการศึกษาพบว่า

1. จากการประเมินตนเองของนักเรียนและประเมินพฤติกรรมของนักเรียนรายบุคคลโดยครูพบว่าจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบหลังการทดลองสอนจริยศึกษา โดยวิธีสร้างเสริมเจตคติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

2. จากการประเมินตนเองของนักเรียนและพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคลโดยครูพบว่าจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบหลังการทดลองสอน จริยศึกษา โดยวิธีปกติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

3. จากการประเมินตนเองของนักเรียนและพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคลโดยครูพบว่าจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการสอนจริยศึกษา โดยวิธีสร้างเสริมเจตคติและโดยวิธีปกติไม่แตกต่างกัน แต่จากการประเมินพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคลโดยครูพบว่า จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบของนักเรียนที่เรียนจริยศึกษาโดยวิธีสร้างเสริมเจตคติสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

จากการศึกษานี้นำมาใช้ในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการการศึกษาของตาดีกว่าการเรียนการสอนตาดีกานั้นมีวิธีการสอนที่เน้นให้เด็กรู้จักนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อต้องการให้เด็กมีหลักคุณธรรม จริยธรรม และรู้จักรับผิดชอบชีวิต โดยการเรียนการสอนควรจะมีวิธีการสอนนั้นควรเน้นที่เทคนิคในการเรียนเพื่อเป็นการชักจูงให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนตาดีกา และเทคนิคนั้นควรจะสอดคล้องกับพัฒนาของเด็กแต่ละช่วงวัย

พลเดช ปิ่นประเทพ และคณะ (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การปฏิรูปการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อเสนอเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” จากการศึกษาได้ให้ข้อเสนอการศึกษาเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาชายแดนภาคใต้ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม ว่า

1. ควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทและผูกพันในการจัดการศึกษาด้านศาสนาอิสลามอย่างจริงจัง โดยเฉพาะกรรมการสถานศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีบุคลากรที่มีจากผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลัก หากมีข้อจำกัดทางกฎหมายก็ควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อใช้แก้ปัญหาเฉพาะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ด้านคุณภาพการศึกษา ควรพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบในช่วงชั้นที่จัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษา สื่อสาร แบบผสมผสาน และการสอนที่บูรณาการ ทั้งด้านภาษา วิชาสามัญ ศาสนา และวัฒนธรรม อย่างเข้าใจและเหมาะสมกับความต้องการของชุมชน

3. จัดทำนโยบาย โครงสร้าง กลไก และระบบ ในการส่งเสริม สนับสนุนและ พัฒนาสถานศึกษาของเอกชนทุกประเภท ทุกระดับในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจนทั้งระบบ โดยหากมีความจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่หรือเสนอกฎหมายใหม่ก็ควรต้อง ดำเนินการเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ มีทิศทางที่เป็นเอกภาพ ไม่มีช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างกันจนเกินไปและมีความชัดเจนในสายการบริหารจัดการ สนับสนุนและการกำกับดูแล ของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

จากผลการศึกษาอธิบายได้ว่า ทุกฝ่ายต่างให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาด้าน ศาสนา ซึ่งศาสดาก็เป็นหนึ่งในสถานศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งอยู่ในความดูแล ของหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐจึงควรทำความเข้าใจสถานศึกษาเอกชนทางด้าน ศาสนาให้เกิดความเข้าใจ เพื่อจะเป็นแนวทางในการจัดการศาสดาและสถานศึกษาอื่นให้เกิดความ เหมาะสมและตามความต้องการของชุมชน

พิชชอล มะหะหมัด (2549:114) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝัง จริยธรรมแก่เยาวชนใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี” จากการศึกษา พบว่า ครอบครัวมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลามอยู่ในระดับมาก ด้านความมีวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ ความอดทน ความซื่อสัตย์สุจริต และความขยันหมั่นเพียร และมีครอบครัวมีบทบาทที่แตกต่างกันตามตัวแปร เพศของเยาวชน ภูมิฐานะ ลักษณะครอบครัว รายได้ของครอบครัว การศึกษาสายสามัญของมารดา การศึกษาสาย ศาสนาของบิดาและมารดา อาชีพของบิดามารดา และการใช้เวลาแก่บุตรหลาน และไม่พบความ แตกต่างตามตัวแปร อายุของเยาวชน ประเภทของครอบครัว จำนวนบุตรและการศึกษาสายสามัญ ของบิดา

สามารถอธิบายได้ว่า สถาบันการศึกษาด้านศาสนาอิสลามนั้นนอกจากหน่วยงาน ภาครัฐแล้วผู้ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนได้เป็นอย่างดี คือครอบครัวซึ่งถือว่าเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน

ในครอบครัว ซึ่งการอบรมของครอบครัวจะส่งผลต่อการพัฒนาด้านสติปัญญาและพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกได้

สมณฑล เพ็ชรเมธี (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของบ้าน วัด และโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสงขลา” ผลการศึกษา พบว่า

1. บ้าน

1.1 ระดับส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนศึกษาของบ้าน ด้านการสนับสนุนการศึกษา มีการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการประพฤติเป็นแบบอย่าง ด้านการอบรมสั่งสอนและด้านการให้กำลังใจ มีการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก

1.2 ผลการเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาของบ้าน พบว่า บ้านที่ผู้ปกครองนักเรียนมีอาชีพต่างกัน มีระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในรายด้านและโดยรวมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. วัด

2.1 ระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาของวัด ด้านการสนับสนุนการศึกษา ด้านการประพฤติเป็นแบบอย่าง ด้านการอบรมสั่งสอน และด้านการให้กำลังใจ มีการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก

2.2 ผลการเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาของวัด พบว่า วัดที่มีที่ตั้งต่างกัน มีระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนเป็นรายด้านและโดยรวมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยต่างกันในการประพฤติเป็นแบบอย่าง ด้านการอบรมสั่งสอน และด้านการให้กำลังใจ และไม่ต่างกันในการสนับสนุนการศึกษา

3. โรงเรียน

3.1 ระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาของโรงเรียนด้านการสนับสนุนการศึกษา มีการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการประพฤติเป็นแบบอย่าง ด้านการอบรมสั่งสอน และด้านการให้กำลังใจ มีการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก

3.2 ผลการเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่มีที่ตั้งต่างกัน มีระดับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนเป็นรายด้านและโดยรวมไม่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทบาทของบ้าน วัด และโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสงขลา มาใช้ในประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กตาดีกา การเรียนการสอนตาดีกานั้น เป็นการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ทั้งในด้านการสนับสนุนด้านการศึกษา

ด้านการประพฤติปฏิบัติ ด้านการอบรมสั่งสอน และฝึกให้เด็กเยาวชนรู้จัก นำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนตาศึกษา มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เหมาะสม

สมพงษ์ ปานเกล้า (2541:211-212) ได้ศึกษาเรื่อง “นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลในชุมชนชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2475-2535) พบว่า สังคมไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเอกลักษณ์พิเศษของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความแข็งแกร่งทางวัฒนธรรมซึ่งมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ทำให้ประชากรในส่วนของประเทศมีพลังและอำนาจต่อรองทางการเมืองกับรัฐไทยค่อนข้างมากเป็นพิเศษ การกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลแม้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลของรัฐที่ว่าด้วย “มิตินความมั่นคง” เป็นหลักก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยก็จำเป็นต้องยอมให้เหตุผลของรัฐ “มิตินการพัฒนา” และ “มิตินการมีส่วนร่วม” เข้ามามีบทบาทร่วมและมีบทบาทนำในการกำหนดและดำเนินและดำเนินการตามนโยบายการจัดการศึกษา

จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่าแม้การจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะถูกควบคุมโดยหน่วยงานรัฐแต่แนวทางในการเชื่อมโยงระหว่างคนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นเข้ากับนโยบายการจัดการศึกษาให้สามารถขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ได้นั้นจะต้องมีมิตินโยบายด้านการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย

วินิจ สังขรัตน์(2544:414) ศึกษาเรื่อง “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ทำให้ได้ข้อค้นพบสำคัญประการหนึ่งว่า การจัดการศึกษาด้านศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาและความต้องการของชุมชน โดยมีผู้นำศาสนาซึ่งจะทำหน้าที่ทั้งผู้สอนและผู้บริหาร ทำให้สถาบันการศึกษาเกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม มีพลัง และอำนาจต่อรองกับรัฐได้ ดังนั้นการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาในพื้นที่อื่นจะมีผลกระทบต่อความรู้สึกรักของผู้คนที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาด้านศาสนาจึงจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเหล่านั้นก่อนเสมอ

จะเห็นได้ว่าความเป็นมาของการจัดตั้งสถาบันการศึกษาทางด้านศาสนาของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เกิดจากความศรัทธาในหลักการของศาสนาอิสลามผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามมิได้ต้องการต้องการสถาบันเหล่านี้โดยการเรียกร้องจากหน่วยงานภาครัฐแต่ก่อตั้งจะเกิดจากความร่วมมือของชุมชนมากกว่า

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2548:69) ศึกษาวิจัยเรื่อง “พอเนาะกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งให้เห็นว่า สถาบันการศึกษาพอเนาะมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากพอเนาะเป็นทั้งสถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา แม้ในปัจจุบันจะมีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซึ่งได้รับความนิยอย่างกว้างขวาง แต่สถาบันศึกษาพอเนาะก็ยังไม่เสื่อมความนิยม

แสดงให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนมุสลิมกับการศึกษาศาสนาที่แม้ว่าสังคมโลกจะมีการเปลี่ยนแปลงแต่ความยึดมั่นในหลักการและศรัทธาในศาสนายังคงมีความเชื่อมั่นในชุมชนมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2549:บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันการศึกษาอิสลามในประเทศไทย” ได้ค้นพบว่าหลักศรัทธาในอิสลามเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดสถาบันการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถาบันที่ได้รับความนิยมอย่างมากในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แก่ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตาดีกา และพอเนาะ เพราะในสถาบันแห่งนี้มีการเรียนการสอนวิชาการศาสนาซึ่งเป็นที่ต้องการของชุมชน ในขณะที่เดียวกันการจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐส่วนใหญ่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นมุสลิมจึงนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในสถาบันดังกล่าวข้างต้น ซึ่งทำให้ภาครัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ในการโน้มน้าวให้มุสลิมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนของรัฐ บางนโยบายและบางมาตรการก็ขาดมิติของความเข้าใจในวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่แห่งนี้ และบางครั้งก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความต้องการของส่วนกลางมากกว่า ด้วยเหตุผลดังกล่าวการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้หลายครั้งที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากสังคมมุสลิมในพื้นที่

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสถาบันการศึกษาด้านศาสนามีความผูกพันกับมุสลิมเป็นอย่างมากและส่วนใหญ่จะเกิดจากความต้องการของชุมชนและค่อยๆ มีการพัฒนาโดยใช้ระบบของชุมชนเป็นผู้จัดระเบียบต่างๆ ภายในสถาบัน ดังเช่นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ก็ถือได้ว่าเป็นสถาบันทางศาสนาอิสลามที่เกิดจากชุมชนเช่นกัน

อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขตและคณะ (2551:227-228) ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความต้องการเพื่อพัฒนารอบหลักสูตรตาดีกาและสถาบันการศึกษาพอเนาะ” ทำการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า หลักสูตรตาดีกาควรมี 2 ลักษณะ คือ 1) หลักสูตรที่

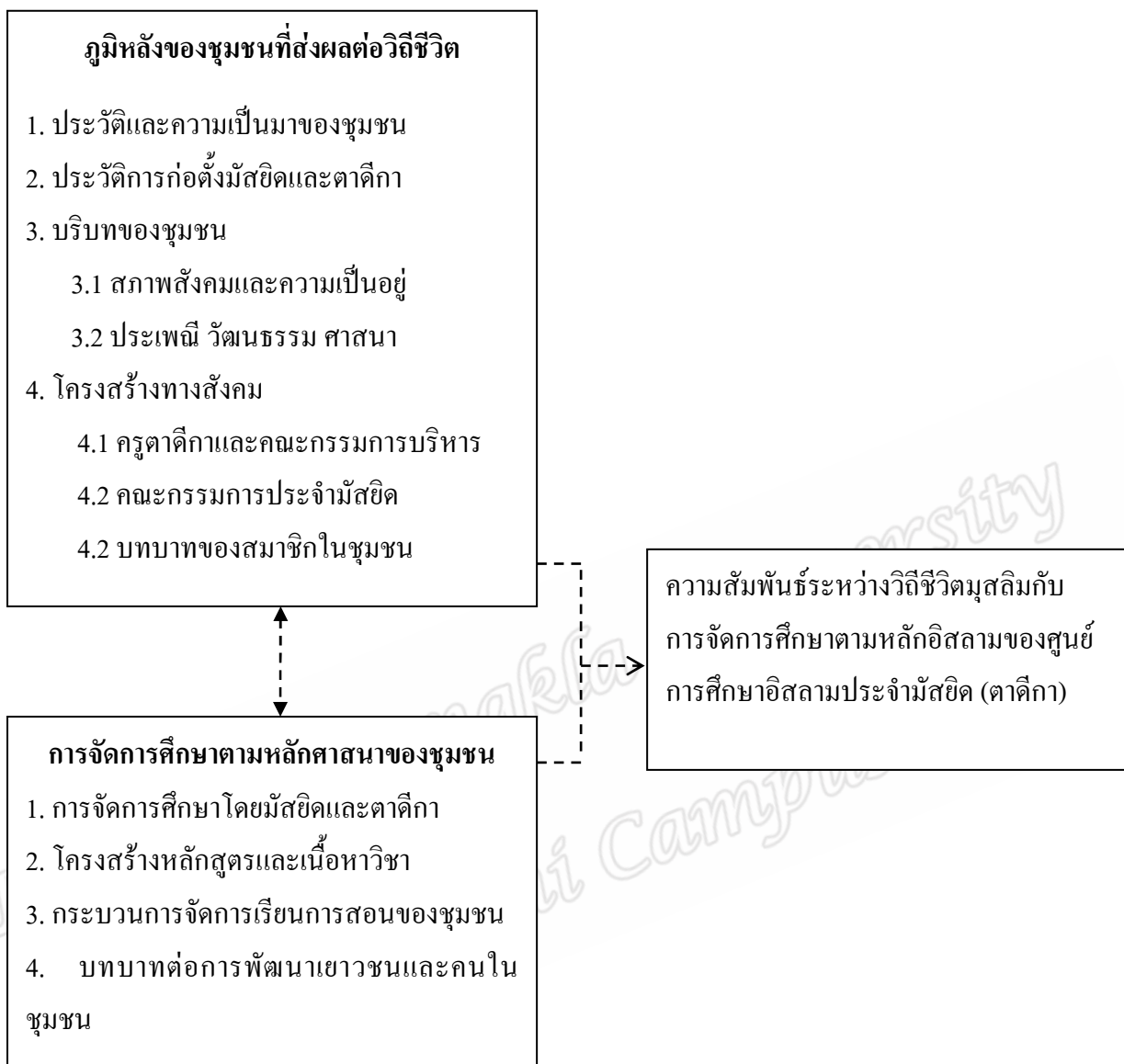
สามารถต่อ ยอดกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 และ 2) หลักสูตรที่คงอัตลักษณ์เดิมของการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ และความต้องการของสังคมมุสลิมเกี่ยวกับกรอบหลักสูตรตาดีกา คือ สังคมมุสลิมส่วนใหญ่ต้องการให้ตาดีกาจัดการศึกษาที่เป็นการศึกษาตามอรรถศาสตร์ แต่ต้องพัฒนาให้มีคุณภาพ หลักสูตรสามารถต่อ ยอดกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 และเนื้อหาวิชาสามัญไม่มีความจำเป็นสำหรับตาดีกาเพราะเพราะเด็กมีโอกาสศึกษาแล้วจากโรงเรียนขั้นพื้นฐาน และต้องการให้ตาดีกามีรายวิชาดังต่อไปนี้คือ ภาษามลายู ศาสนบัญญัติ (ฟิกฮ์) เอกภาพ (เตอาฮิด) อรรถศาสตร์บายอัลกุรอาน (ตัฟซีร์) วจนศาสตร์ (หะดีษ) ศาสนประวัติ (ตาริก) จริยธรรม (อักลาฟ) และภาษาอาหรับ

จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่าตาดีกาเกิดจากความต้องการของชุมชนมากกว่า ความต้องการของรัฐ และการจัดการศึกษาด้านศาสนาควรให้ชุมชนได้เข้ามา มีบทบาทในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเพื่อให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพของการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน : กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

สามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของชุมชนนั้นเริ่มจากการศึกษาภูมิหลังของชุมชนทั้งในด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งมัสยิดและการก่อตั้งตาดีกาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการจัดการศึกษาด้านศาสนาของชุมชน บริบทของชุมชนในด้านสภาพสังคมและความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา โครงสร้างทางสังคมด้านการศึกษา ที่ประกอบไปด้วย ครูผู้สอนตาดีกา คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) คณะกรรมการประจำมัสยิด บทบาทของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนการจัดการศึกษาของชุมชนโดยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่เน้นการเรียนรู้โดยมัสยิดและตาดีกา โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา กระบวนการจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการและบทบาทในการพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชน ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต การยึดมั่นผูกพันกับศาสนา กับการจัดการศึกษาด้านศาสนาผ่านศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ภายใต้การจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

คำถามในการวิจัย

1. วิถีชีวิตมุสลิมบ้านควนลังงากับการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มีความสัมพันธ์กันด้านใดบ้าง อย่างไร
2. ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน มีการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตมุสลิมในชุมชนอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังของชุมชน และพัฒนาการของตาคีกา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนวิธีการถ่ายทอดความรู้ และบทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนในชุมชน
2. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักศาสนาอิสลามของชุมชนบ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาคีกา)

ความสำคัญและประโยชน์

1. ด้านความรู้
 - 1.1 ทราบถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคมอิสลามของชุมชนบ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
 - 1.2 ทราบถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักศาสนาของชุมชน
 - 1.3 ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับการจัดการศึกษาตามวิถีปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม โดยใช้การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาคีกา) เป็นกรณีศึกษา
2. ด้านการนำไปใช้
 - 2.1 เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการพัฒนาชุมชน
 - 2.2 ชุมชนมุสลิมได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาคีกา)

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในเขตพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาคีกา) นัจมุดดิน บ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

2.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคมอิสลามของชุมชนบ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อันเป็นบริบทพื้นฐานของชุมชนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) นัจมุดดีน

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชุมชนกับการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) นัจมุดดีน

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิถีชีวิตมุสลิม หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามตามหลักศาสนาทั้ง การประพาศ การปฏิบัติ ความเป็นอยู่ ครอบครัว อาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ที่มีความรู้ทางจริยธรรมและคุณธรรมของหลักศาสนาอิสลาม

ภูมิหลังของชุมชน หมายถึง ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี การก่อตั้งมัสยิดและตาดิกา บริบทของชุมชนในด้านสภาพสังคม ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม โครงการทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดศึกษาของชุมชน

การศึกษาทางศาสนาอิสลาม หมายถึง การศึกษาที่จัดให้ประชาชนเพื่อการเรียนรู้และสืบทอดหลักอิสลาม มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพโดยกระบวนการฝึกอบรมและจัดเกล้าด้านจิตวิญญาณ สติปัญญา ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ความรู้สึก และการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ซึ่งทำให้ความศรัทธาได้ซึมซับสู่บุคลิกภาพของความเป็นมนุษย์ก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดที่เชื่อมโยงกับอิสลาม

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) หมายถึง สถานที่ปลูกฝังจริยธรรมตามหลักศาสนาอิสลามแก่เด็กๆ และเยาวชน เพื่อให้การศึกษาบรม ปลูกฝังจริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทยแก่เด็ก จัดโดยมัสยิดซึ่งเป็นไปตามวิถีชีวิตของมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลามทุกคนต้องมีหน้าที่ศึกษาวิชาศาสนาเบื้องต้น ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ใช้ชื่อย่อคำว่า “ตาดิกา” (เป็นคำย่อมาจากภาษามลายู “TADIKA” ที่มีหมายความว่า “ตา” คือ ตามัน “ดี” คือ ดีดีกัน “กา” คือ กานาะ กานาะ)

การจัดการศึกษาของชุมชน หมายถึง กระบวนการศึกษาของชุมชนมุสลิมด้านการให้ความรู้ทางด้านศาสนาแก่เด็กและคนในชุมชน โดยมีผู้นำศาสนาหรือผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนาเป็นครูผู้สอน เป็นการจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบโรงเรียนและการสอนตามอัชยาศัย

เจ๊หมหรือครูผู้สอนตาดีกา หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ด้านจริยธรรม และคุณธรรมตามหลักอิสลาม แล้วนำความรู้นั้นมาถ่ายทอดให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นบุคลากรที่จบการศึกษาทางด้านศาสนาหรือกำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาด้านศาสนา

นักเรียน หมายถึง เด็กที่เรียนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) หรือโรงเรียนที่สอนวิชาสามัญและมาเข้าเรียนศาสนาในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ตามวิถีชีวิตมุสลิมควบคู่ไป มีอายุอยู่ระหว่าง 6 – 12 ปี

จริยธรรมทางด้านศาสนา หมายถึง การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมทางด้านศาสนาอิสลามของชุมชนผ่านกระบวนการศึกษาทางด้านศาสนา และการแสดงพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงให้เด็กและเยาวชนเกิดความเข้าใจในหลักการของการปฏิบัติตนที่ดี เป็นศาสนิกที่ดี

Prince of Songkla University
Pattani Campus